

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Bakalářská práce

2014

Laura Pavlíková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Laura Pavlíková

**Protikorupční strategie politických stran
ODS a ČSSD optikou individuální a
systémové korupce**

Bakalářská práce

Praha 2014

Autorka práce: Laura Pavlíková

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Pavol Frič, Ph.D.

Rok obhajoby: 2014

Bibliografický záznam

PAVLÍKOVÁ, Laura. *Protikorupční strategie politických stran ODS a ČSSD optikou individuální a systémové korupce*. Praha, 2014. 41 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Pavol Frič, Ph.D.

Abstrakt

Fenomén korupce se stává v posledních letech neustále více artikulovaným politickými stranami. Do stranických programů se dostávají sekce zaměřené přímo na boj s tímto problémem. Přes veškerou deklarovanou snahu s korupcí bojovat, se situaci neustále nedaří efektivně řešit. Teoretikové zabývající se korupcí se shodují na tom, že má tento jev v současné době v České republice již systémový charakter. Nejedná se tedy o patologické chování individuí v rámci oficiálních norem, ale korupce se již dostala do stádia, kdy vytváří své vlastní normy. Tyto normy jsou silnější, než normy oficiální a patologickým se stává naopak jednání nekorumpující. S korupcí, která se nachází v této formě, je nutné také bojovat zcela odlišnými prostředky, než z korupcí individuálního charakteru. Politické strany, jakožto kolektivní aktéři rámují problematiku tak, aby jimi nabízená řešení budila dojem těch nejlepších možných. Na základě teoretického rámce vytvořeného z teorie individuální a systémové korupce a tří myšlenkových směrů, jak s korupcí bojovat přináší tato práce obraz toho, jak na korupci nahlízejí politické strany ODS a ČSSD a jaké deklarují protikorupční strategie v rámci časového horizontu let 1997 až 2013. Ukazuje se, že u obou stran je možné sledovat v průběhu let zvětšení prostoru, který boji s korupcí ve svých programech dávají, ale neustále dochází k navrhování nástrojů, které jsou schopny eliminovat pouze korupci individuální.

Abstract

The phenomenon of corruption has recently become a hot discussion topic of all political parties. Separate chapters, focused specifically on the fight with corruption, are implemented into the parties' political programmes. However, despite the demonstrated endeavour to fight corruption, it seems that solutions of this major issue keep failing. Theorists, who specialize in corruption issues, agree that in the Czech Republic, corruption has already become a systemic issue. That means that it is no more just a pathological behaviour of individuals within the official norms. Vice versa, corruption has already progressed into the stage, where it creates its own norms. Moreover, these newly created norms are stronger than the official norms, and, this way, it is the incorrupt behaviour, which is now perceived as pathological. Fighting systemic corruption obviously requires different tools than fighting individual corruption. Being collective players, political parties use framing to depict the problem so that the solution they offer seems to be the only and the best. This bachelor's thesis illustrates how two major political parties in the Czech Republic – Civic Democratic Party (ODS) and Czech Social Democratic Party (ČSSD) – look on the phenomenon of corruption and how they reflect it in their anti-corruption strategies within the period between 1997 and 2013. In terms of theoretical framework, the thesis utilizes the theory of individual and systemic corruption and three major thought movements, which describe how to fight corruption. It turns out that, in the strategies of both parties, there can be seen a substantial increase in attention and space dedicated to the topic of corruption over this period. The problem is, however, that anti-corruption tools that are being created to fight against corruption are only capable of fighting its individual form. Therefore, the systemic corruption remains unresolved.

Klíčová slova

korupce, individuální korupce, systémová korupce, protikorupční strategie, teorie rámování, kolektivní aktér, ODS, ČSSD

Keywords

corruption, individual corruption, systemic corruption, anti-corruption strategy, framing theory, collective actor, ODS, ČSSD

Rozsah práce: 70 013 znaků (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2014

Laura Pavlíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce Doc. PhDr. Pavolu Fričovi, Ph.D. za cenné rady během vedení mé práce.

Institut sociologických studií

Projekt bakalářské práce

Předběžný název práce: Vývoj protikorupční rétoriky parlamentních politických stran.

1 Kontext tématu

Korupce je jedním z hlavních problémů narušujících stabilitu demokracie. Jedná se o velmi flexibilní sociální fenomén, na nějž lze pohlížet z mnoha různých úhlů. V České republice, stejně jako v ostatních postkomunistických zemích, nejsou základní principy demokracie natolik zažitě, aby byly schopny svou vlastní silou regulovat bujení korupčního klimatu. Lidé si sice problém korupce uvědomují, ale jejich nedostatečná aktivnost a participace, je nechává v přesvědčení, že bojovat s ní mohou pouze jimi zvolení zástupci. Jak ale poslanci s touto, do nich vloženou zodpovědností nakládají? Odpovědí může být právě analýza vývoje protikorupčních strategií parlamentních politických stran.

2 Výzkumný problém

V této práci bude na korupci nahlíženo dvojí optikou – jako na individuální nebo systémovou korupci. Budu se zajímat, zda se pohled na korupci v průběhu doby mění, popřípadě jakým způsobem. Následně bych se zaměřila na analýzu konkrétních protikorupčních opatření. Tyto získané poznatky by mi měly umožnit zanalyzovat vývoj protikorupčních strategií parlamentních politických stran. Individuální korupce může přejít při jejím nedostatečném potírání v korupci systémovou (Frič et. al. 1999). Hlavní otázkou, kterou se budu v práci zabývat, je vývoj strategií parlamentních politických stran

Tato analýza by měla přinést odpovědi na tyto rámcově položené výzkumné otázky:

- Jaké strategie využívají v boji proti korupci parlamentní politické strany, jak se v průběhu let mění?

- Jsou deklamované plány skutečně dodržovány?
- Existuje rozpor mezi obecnými návrhy boje proti korupci a následnými reakcemi politiků na konkrétní korupční aféry uvnitř stran?
- Jaké dopady mají na společnost korupční aféry členu parlamentních politických stran?

3 Metodologie

Ve své práci využiji metody analýz výstupů kvantitativních výzkumů, odborných článků týkajících se výše zmíněné problematiky, legislativy spojené s protikorupčními opatřeními a rovněž klasifikace aktérů a jejich zájmů.

Předpokládaná literatura

BEČVÁŘ, Josef, Ján HRIVNÁK, Vladimír KURUC a Peter KYSEL. Jak efektivní jsou české a slovenské represivní složky?: stíhání korupce a závažné hospodářské kriminality - situace, postupy a doporučení. Praha: Transparency International - Česká republika, 2007, 117 s. ISBN 978-80-87123-02-7.

CHMELÍK J., TOMICA Z., Korupce a úplatkářství. Praha: Linde Praha, 2011, 281s.

DANČÁK, B., HLOUŠEK V., ŠIMÍČEK V., Korupce: projevy a potírání v České republice a Evropské unii. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2006, 309 s. ISBN 80-210-4062-9.

FRIEDRICH C. J. 1972: Corruption Concepts in Historical Perspective. In: HEIDENHEIMER A. J., JOHNSTON M., LEVINE S., Political corruption: A Handbook, New Brunswick, New Jersey, Transition Publishers 1990, s. 15 – 38.

FRIČ P. a kol. Korupce na český způsob. Praha: G plus G. 1999, 303 s. (ISBN 80-86103-26-9)

FRIČ P. a Walek Czeslaw Crossing the Thin Blue Line: An International Annual Review of Anti-Corruption Strategies in the Police. Prague: Transparency International ČR, 2001, 108 s. (ISBN 80-903032-0-X)

FRIČ P. a kol. Vůdcovství Českých elit. Praha: Grada Publishing, 2008, 296 s. ISBN 978-80-247-2563-5

FRIČ P., PRUDKÝ L., PATEROVÁ H. Postoje, chování a hodnoty elit a občanů ve vztahu ke strategickému vládnutí. In. Potůček Martin a kol. Strategické vládnutí a Česká republika. Praha: Grada, 2007, str. 137 – 162. ISBN 978-80-247-2126-2

FRIČ P., HOLEČEK T., ŠAFR J. 1998: Korupční klima v ČR. Závěrečná výzkumná zpráva, GFK Praha, Praha.

HAVLÍK, Petr a Bohumil PEČINKA. Politika z obou stran: česká politika 1989-2005. Vyd. 1. Praha: Železný, 2005, 268 s. ISBN 80-237

HENDL J. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.

KOL. AUTORŮ, Transparentní procesy v politickém rozhodování: sborník textů k problému korupce politických představitelů. Praha: Transparency International - Česká republika, 2006, 232 s. ISBN 80-903032-7-7

PROCHÁZKA, Jakub a Václav PROCHÁZKA. Dějiny Absurdistánu: posledních dvacet let země uprostřed Evropy : [(1989-2009)]. 1. vyd. Praha: Brána, 2010, 181 s. ISBN 978-80-7243-468-8.

TRANSPARENCY INTERNATIONAL - Česká republika.: Kniha protikorupčních strategií. Praha: Transparency International – Česká republika, 2000

ŠMÍD, Tomáš a Petr KUPKA. Český organizovaný zločin: od vyděračů ke korupčním sítím. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 348 s. ISBN 978-80-210-5618-3.

ŠTIČKA, Michal. Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě. Praha: Transparency international-Česká republika, 2008, 212 s. ISBN 978-80-87123-04-1.

Předpokládané internetové zdroje dokumentů

CAIDEN G. E., The burden on our backs: corruption in Latin America
dostupné z:

<http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/clad/clad0047701.pdf>

DELLA PORTA, D., VANUCCI A., Corruption and political financing in Italy

dostupné z:

http://www.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=UAtoA5AKaf8C&oi=fnd&pg=PR13&dq=Donatella+della+porta+CORRUPTION+AND+POLITICAL+FINANCING+IN+ITALY&ots=nP6ehDChWY&sig=k3nvKoC9oBWFbmE7HqQZgxQKiD4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false

DOBEL P. J., The corruption of a state

dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1955114>

STEFES Christopher H., Measuring, Conceptualizing, and Fighting Systemic Corruption: Evidence from Post- Soviet Countries

dostupné z: www.perspectivesonglobalissues.com

STRATEGIE VLÁDY V BOJI PROTI KORUPCI

dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/boj-proti-korupci-strategie-vlady-v-boji-proti-korupci.aspx>

TRESTNÍ ZÁKONÍ ČR

dostupné z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/trestni-zakonik/cast2h10d3.aspx>

Předpokládané internetové portály

<http://www.bezkorupce.cz/>

<http://www.mvcr.cz>

http://www.ceskenoviny.cz/tema/index.php?id_seznam=834

<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/anti-corruption.html>

stránky jednotlivých parlamentních politických stran

Předpokládaná struktura

1) Úvod

2) Teoretická východiska

2.1 individuální korupce

2.2 systémová korupce

2.3 protikorupční strategie parlamentních politických stran

2.4 teoretická rovina korupčních kauz

2.5 analýza aktéru a jejich zájmů

3) Empirická část

3.1 programy parlamentních politických stran – protikorupční opatření

3.2 role protikorupční rétoriky

3.3 analýza vybraných politických korupčních afér po roce 1989 se zaměřením na reakce politiků na konkrétní kauzy vs. jejich deklamované postupy boje proti korupci.

3.4 reflexe veřejnosti

4) Prognózy, návrhy řešení problematiky a závěry vyplývající z předešlých analýz

5) Závěr

Obsah

ÚVOD	2
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VE VZTAHU KE KORUPCI.....	3
1.1 SPECIFIKA ČESKÉ REPUBLIKY	4
1.2 TYPOLOGIE KORUPCE.....	5
1.2.1 <i>Individuální korupce</i>	6
1.2.2 <i>Systémová korupce</i>	7
1.3 DEFINICE KORUPČNÍHO JEDNÁNÍ OPTIKOU INDIVIDUÁLNÍ A SYSTÉMOVÉ KORUPCE	8
2 TEORETICKÁ VÝCHODISKA VE VZTAHU K PROTİKORUPČNÍM STRATEGIÍM.....	10
2.1 TYPOLOGIE PROTİKORUPČNÍCH STRATEGIÍ.....	11
2.2 PROTİKORUPČNÍ STRATEGIE OPTIKOU INDIVIDUÁLNÍ A SYSTÉMOVÉ KORUPCE	13
2.2.1 <i>Individuální protikorupční strategie</i>	13
2.2.2 <i>Systémové protikorupční strategie</i>	14
2.2.2.1 <i>4 kroky Mungui-Pippidi</i>	15
2.2.2.2 <i>Teorie velkého třesku</i>	16
2.2.2.2.1 <i>Změna financování stran</i>	16
3 TEORIE RÁMOVÁNÍ VE VZTAHU K PROTİKORUPČNÍM STRATEGIÍM.....	18
3.1 TEORIE RÁMOVÁNÍ JAKO KOLEKTIVNÍ JEDNÁNÍ	19
4 PROGRAMATIKA POLITICKÝCH STRAN	22
4.1 PROGRAMY POLITICKÝCH STRAN	23
5 PROTİKORUPČNÍ STRATEGIE ODS A ČSSD V HORIZONTU LET 1997 AŽ 2013	24
5.1 ROK 1997.....	24
5.1.1 <i>ODS v roce 1997</i>	25
5.1.2 <i>ČSSD v roce 1997</i>	26
5.1.3 <i>Akce Čisté ruce</i>	28
5.1.4 <i>Srovnání ODS a ČSSD v roce 1997</i>	29
5.2 ROK 2001.....	29
5.2.1 <i>ODS v roce 2001</i>	29
5.2.2 <i>ČSSD v roce 2001</i>	30
5.2.3 <i>Srovnání ODS a ČSSD v roce 2001</i>	31
5.3 ROK 2005.....	31
5.3.1 <i>ODS v roce 2005</i>	32
5.3.2 <i>ČSSD v roce 2005</i>	34
5.3.3 <i>Srovnání ODS a ČSSD v roce 2005</i>	35
5.4 ROK 2009.....	35
5.4.1 <i>ODS v roce 2009</i>	36
5.4.2 <i>ČSSD v roce 2009</i>	37
5.4.3 <i>Srovnání ODS a ČSSD v roce 2009</i>	38
5.5 ROK 2013.....	38
5.5.1 <i>ODS v roce 2013</i>	39
5.5.2 <i>ČSSD v roce 2013</i>	39
ZÁVĚR	41
POUŽITÁ LITERATURA.....	42

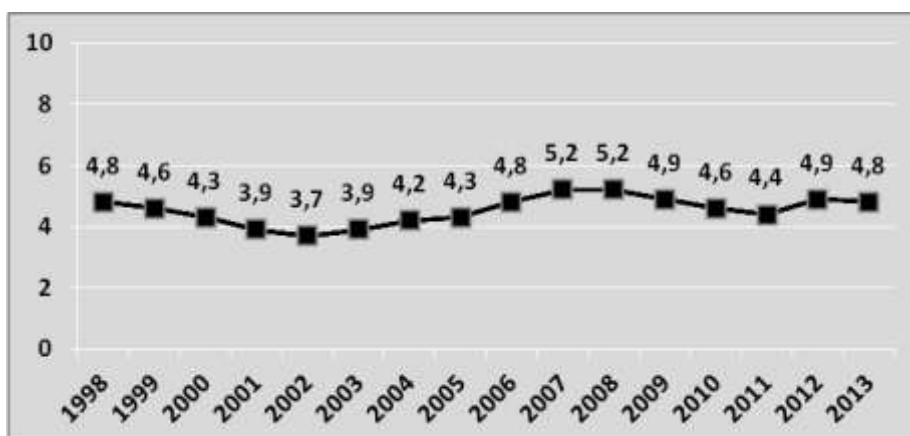
ÚVOD

O korupci se hovoří jako o jednom z hlavních problémů narušujících stabilitu demokracie. Jedná se o velmi flexibilní fenomén, který má schopnost přizpůsobení se místním i časovým podmínkám a je na něj rovněž nahlíženo z mnoha různých úhlů pohledu. Různí se i strategie jak s ním účinně bojovat. Vlivem medializovaných korupčních afér (zejména vysoce postavených politických představitelů), které v posledních letech vyplovají na povrch v neustále se zkracujícím intervalu, se problematika korupce stává neustále palčivější v očích veřejnosti a dostává se mezi prioritní otázky řešené politickými stranami. Původní projekt práce se po bližším proniknutí do odborné literatury spjaté s tématem korupce ukázal jako nerealizovatelný v rámci možností bakalářské práce, proto jsem se zaměřila jen na jeden aspekt původně zamýšlených cílů a to na zanalyzování protikorupčních strategií, které deklarují dvě etablované strany ODS a ČSSD. Tyto strategie budou sledovány v horizontu let 1997 až 2013.

Nejprve budou v teoretické části představena specifika České republiky, jakožto zástupce tzv. tranzitivních zemí, bude zde poukázáno na následky, které ve vztahu k fenoménu korupce přinesl rozpad východního bloku. Následně se zaměřím na typologii korupce, na její teoretická východiska a blíže představím koncept individuální a systémové korupce. Optikou tohoto konceptu budou typizovány deklarované protikorupční opatření ODS a ČSSD. Cílem práce je na základě výše zmíněných teoretických východisek a prostřednictvím teorie rámování Snowa a Benforda zanalyzovat deklarované protikorupční strategie stran ODS a ČSSD a zjistit, zda a popř. jakým způsobem se tyto strategie v rámci časového horizontu mění.

1 Teoretická východiska ve vztahu ke korupci

Na základě průzkumů veřejného mínění je patrné, že se problematika korupce stala v posledních letech velmi palčivou v očích veřejnosti. Například podle posledního výstupu Eurobarometru v České republice považuje korupci za velmi rozšířenou celých 95 % obyvatel, přičemž evropský průměr je v současnosti 76 %. Dalším alarmujícím číslem je 8 % Čechů, kteří byli dle tohoto průzkumu v roce 2013 požádáni o úplatek, což je dokonce dvojnásobek evropského průměru (Evropská komise 2013). Pokud se zaměříme na další mezinárodní srovnání stavu korupce v jednotlivých zemích, máme k dispozici několik různých přístupů, na jejichž základě jsou země v dlouhodobém časovém horizontu porovnávány, zejména Corruption Perception Index (CPI) nevládní organizace Transparency International, který se zaměřuje na vnímání korupce občany napříč státy. Z jeho výstupů je patrné, že v horizontu let, na která je tato práce zaměřená je v České republice s drobnými výkyvy stav neustále ve spodní části škály, která je koncipována následovně: 10 označuje zemi téměř bez korupce a 0 znamená vysokou míru korupce (Transparency International a. 2013).

Zdroj Transparency International (úprava autorka)

1.1 Specifika České republiky

Neustále se zvyšující zájem o problematiku korupce vede k otázce čím to je? Jedním z možných vysvětlení je fakt, že tento nárůst nesouvisí se zvýšenou mírou korupce, jak se může na první pohled zdát, ale je spíš ovlivněn koncem studené války, který s sebou přinesl detabuizaci problematiky korupčního chování, které existovalo ve stejné, ne-li větší míře i předtím, ale vzhledem k silnému postavení politických elit nebyl prostor pro jeho rozkrývání (Tanzi 1998, s. 560-564). Korupci je tedy možno nalézt již v éře komunismu, jak dokládají například Sajó (1998), Sandholtz, Taagepera (2005), Ledeneva (2009), Chmelík, Tomica (2011). Nejedná se o problematiku posledních let, v průběhu celé historie samostatné České republiky je možno tento jev vysledovat. Společenská a ekonomická transformace přináší pouze zintenzivnění jeho vnímání.

V různých obdobích, kulturních podmínkách, je možné nalézt odlišnosti v principech, na jejichž základ mechanismus korupce funguje. Morální normy a celková politická kultura je v jednotlivých zemích rozdílná a proto některé situace, které jsou v jedné zemi vyhodnoceny jako zcela protiprávní a splňující definici korupčního chování, mohou být v zemi jiné považovány za přijatelné. Dle Sajó (1998), Sandholtze, Taagepera (2005) země, které byly součástí Sovětského svazu, mají jeden společný rys a to je mnohem vyšší úroveň veřejností vnímané korupce. V samotné éře komunismu byly vytvořeny pro korupci vhodné podmínky, které nevymizely ani demokratizací států, popřípadě procesem privatizace, jelikož byla privatizace často řízena správci bývalého systému.

Rozpadem východního bloku a vznikem nových samostatných států, dochází k větší potřebě konkurenceschopnosti jednotlivých ekonomik tzv. tranzitivních zemí. Dochází ke stále většímu uvědomění si ekonomických ztrát, které s sebou korupční jednání přináší a zároveň v tomto období dochází k vytváření nadnárodních nevládních organizací, jejichž stěžejním posláním je boj proti korupci. Jejich význam se neustále zvyšuje. Na základě činnosti Transparency International se následně vytváří v mnoha zemích další protikorupční hnutí. V devadesátých letech i mezinárodní finanční instituce, jakými je například Mezinárodní Měnový Fond nebo

Světová banka, začínají také stále více intervenovat do řešení této problematiky (ŠTIČKA 2008, s. 17), čímž dochází mimo jiné i k tomu, že začíná být tato tematika více řešena i na vládních úrovních (TANZI 1998, s. 560-564).

Korupční sítě mají silné vnitřní vazby. Tyto vazby znemožňují získávání relevantních dat přímo z prostředí zainteresovaných aktérů, proto protikorupční opatření vycházejí zejména z analýz veřejného mínění a jsou konstruována na základě jednotlivých kauz, které jsou odhaleny. Korupční jednání předpokládá samotné aktéry, kteří zneužívají svých pravomocí, ale je tu vždy i třetí „poškozená“ strana, která může své znevýhodnění pocítit přímo v dané situaci (nekorumpující firma znevýhodněná při korupčním výběrovém řízení), či nepřímo v důsledcích, kterými takovéto jednání ovlivňuje fungování celé společnosti (MVČR 2014). V současnosti lze u nás hovořit o „ (...) *korupčním typu klimatu, který definujeme jako soubor kolektivních představ a kulturních vzorců, jenž zneužívání úředních pravomocí, dávání a brání úplatků činí pro obyvatele dané země samozřejmým a zvykově omluvitelným aktem. Korupční klima pomáhá omlouvat korupční transakce jako legitimní chování (...)*“ (Frič et al. 1999, s. 74). Ministerstvo vnitra České republiky upozorňuje na fakt, že nezbytnou podmínkou účinného boje s korupcí je prvotní uvědomění si občanů, jaká korupční jednání je samotné také znevýhodňují. Jelikož jak již bylo výše zmíněno, onou třetí poškozenou stranou při korupčních transakcích bývá zejména společnost jako taková (2014).

1.2 Typologie korupce

Fenomén korupce je velmi flexibilní a existuje i mnoho typologií, které jej diverzifikují na základě různých rozlišovacích znaků. Například na základě toho, co je objektem zájmu korupčního jednání, kdo jsou jeho aktéři, popřípadě jak velký dopad může mít dané korupční chování na celou společnost (Caiden 2003), (Frič 2011), (Diamond 2002) (Sičáková-Beblavá 2004). „Přestože se vytvoří konkrétní typologie, záleží na sociálním prostředí posuzovatele, historických faktorech, na

kulturních zvycích, na základě čehož je konkrétní jednání vyhodnoceno, zda se jedná o korupční či ne“ (Chmelík, Tomica 2011, s. 10). Caiden k tomu dodává „ (...) *korupční praktiky, stejně jako hřích, mají tolik různých podob, vztahují se na takovou pestrou škálu aktivit a konají se v mnoha různých kontextech, jejichž zobecňování je moudré a dobré, ale dává nedostatečné vodítko k tomu, které prostředky pro boj s ní nejlépe vyhovují konkrétní situaci* “ (2003, s. 3). V návaznosti na toto tvrzení ve své práci využiji koncept dělení korupce na individuální a systémovou, který v obecné rovině velmi dobře ilustruje samotný princip korupčního jednání a zahrnuje v sobě i další výše zmíněné konkrétnější typologie. Je vhodným pro popis stávající situace v České republice, jelikož mnozí teoretikové, jak bude představeno v dalších kapitolách, jsou zastánci názoru, že Česká republika, stejně jako mnoho dalších postkomunistických zemí se v současnosti nachází ve stavu tzv. systémové korupce, k jejímuž potírání je nutné volit adekvátních systémových řešení. V této práci vycházím z tohoto konceptu a chci se zaměřit na to, zda je možné vidět v protikorupčních strategiích politických stran individuální nebo již systémová řešení korupce. Nejdříve blíže představím samotný koncept individuální a systémové korupce.

1.2.1 Individuální korupce

Individuální korupci lze chápat jako deviantní chování jednotlivce, které se odklání od norem v dané společnosti (Frič 2001, s. 65). Klitgaard, Maclean-Abaroa, Paris (2000) dělí korupci podle náhodnosti jejího výskytu. Rozdělení na individuální a systémovou korupci připodobňují fotbalovému zápasu, kdy v případě individuálního korupčního jednání jde o prohřešek proti pravidlům jednoho hráče, na druhou stranu u korupce systémové by v této analogii nefungovala již samotná pravidla hry a tím pádem by ji ani nebylo možné dál hrát.

Caiden otázku zda je korupce individuální problém, nebo již systémový ilustruje příkladem „Kdy shnilé jablko kontaminuje ostatní v sudu a kdy vadný barel

kontaminuje svůj obsah?“ (2003, s. 3). V individuální rovině korupce představuje selhání jednotlivců, kteří se chovají deviantně vůči stanoveným normám. Pokud by v reálné situaci byla korupce založena pouze na tomto předpokladu, stačilo by tedy „vyhodit jedno shnilé jablko“ v podobě například korumpujícího úředníka a nahradit jej někým nezkorumpovaným, „neshnilým“. V takovém případě by nebyl s korupcí problém bojovat, avšak v praxi se ukazuje, že je problém spíše ve formě fungování celého systému, v „celém barelu“ (Caiden 2003).

1.2.2 Systémová korupce

„Systémová korupce nastane, když se celá organizace, její vedení, management a zaměstnanci, vědomě dopouštějí korupčních praktik, zavírají oči nad proviněními a bohužel i podporují takové nevhodné chování“ (Caiden 2003, s. 5). Caiden (2003) se vyjadřuje k systémové korupci jako k extrémnímu případu, kdy se korupční chování stává součástí systému ve formě běžného jevu. V takové situaci je nemožné korupci definovat, jako odklon od pravidel, jelikož pravidla sama vytváří.

Nedostatečně perzekuovaná individuální korupce přerůstá v korupci systémovou, která prostupuje společností natolik, že při boji s ní je nutno využívat zcela jiných prostředků, než při boji s korupcí individuální. Dá se říci, že vzniká v podstatě forma „parazitické“ neformální instituce, která působí uvnitř institucí oficiálních (Frič a kol. 1999, s. 21–25). V případě systémové korupce se role norem obrací, deviantním se naopak stává nekorumpující jednání, jelikož korupční normy vytvářejí nová a silnější pravidla, než původní normy oficiální.

Dle Friče (2011), Diamonda (2002) tyto oficiální instituce vlivem působení korupčního systému ztrácí svojí integritu a přicházejí rovněž o schopnost sledovat své původní zájmy, které by se měly nést v duchu veřejného blaha. Stávají se prostředníkem pro soukromé zájmy jednotlivců, kteří jsou součástí těchto institucí a zároveň pro osoby, které do veřejných institucí pronikají prostřednictvím neformální instituce korupční.

1.3 Definice korupčního jednání optikou individuální a systémové korupce

Samotné definování korupčního jednání není vždy zcela jednoznačné. Neexistuje jedna neměnná, mezinárodně uznávaná definice, v mnohých používaných jak na vládní, či mezinárodní úrovni je možné nalézt odlišnosti. Pokud má být protikorupční strategie účinná, je nutné mít dobře definovaný objekt jejího zájmu. Problémem mnohých protikorupčních aktivit je to, že vycházejí z definic, které popisují korupci jako problém individuální, proto se následné opatření v systémové korupčním prostředí mají účinkem. Při konceptualizaci korupčního jednání nedochází většinou k vytvoření přesné definice, ale spíše k argumentaci prostřednictvím konkrétních charakteristických rysů individuálních jednání aktérů. Současné protikorupční aktivity, popřípadě navrhované reformy nepřinášejí univerzálně použitelná řešení (Rose-Ackerman 1996, s. 2).

Ve své práci jsem si vymezila tři oblasti vlivu na tvorbu protikorupčních strategií jednotlivých politických stran. Z každé oblasti uvedu příklad definice, u nichž se zaměřím na to, zda artikuluje korupci jako individuální nebo jako systémový problém. Korupce je problém, který je reflektován na globální úrovni, co se týče ale konkrétních kroků v boji proti ní, dostáváme se na úroveň národní. Přestože Česká republika přijímá různá doporučení od mezinárodních nevládních organizací zabývajících se bojem s korupcí, popřípadě Evropské unie, konečná řešení jsou dílem vlády.

První z definic využívá mezinárodně nejvýznamnější nevládní organizace bojující proti korupci Transparency International, následně představím definici, kterou používá ve svých protikorupčních strategiích vláda České republiky a jako poslední zde uvedu definici, kterou vytvořila organizace GRECO (Group of States against Corruption), jejíž je Česká republika od roku 2002 členem.

Transparency International definuje korupci jako „ (...) zneužití svěřené moci k osobnímu prospěchu“ (Transparency International b. 2014). Tato definice je velmi obecná, obsahuje skutkovou podstatu korupčního jednání na individuální úrovni a

nereflektuje její systémový charakter. Ministerstvo vnitra ČR definuje korupci jako „ (...) vztah mezi dvěma subjekty, ať jednotlivci nebo institucemi, z nichž jeden nabízí a většinou i poskytuje druhému určitou formu odměny za poskytnutí či příslib neoprávněné výhody. Druhý pak očekává, že za tuto poskytnutou výhodu mu bude slíbená materiální či nemateriální odměna poskytnuta“ (MVČR 2014). Tato definice lépe vystihuje fakt, že korupčními aktéry mohou být i celé instituce, ale rovněž zde není pohled na korupci optikou systémového problému.

V současné vládní strategii je již na korupci nahlíženo jako na „ (...) korupci systémovou, organizované zneužívání veřejných zdrojů s napojením na politické struktury“ (Vláda ČR 2013, s. 18). Přestože je zde v úvodu problém takto definován, následná strategie opět přináší kroky, které vedou k potírání korupce individuální. Je zde patrná inkonsistence mezi deklarovanou snahou o boj se systémovou korupcí a následnou implementací nových zpříšňujících pravidel, jejichž cílem je omezení individuální korupčních příležitostí ve veřejné správě. Tento přístup zachovává status quo, popřípadě je paradoxně schopen zvyšovat korupční příležitosti, jelikož systém korupce zasahuje do toho oficiálního a pokud jsou implementovány kroky, které pouze zabraňují individuálním korupčním aktům, flexibilně systémová korupce vytváří prostřednictvím svého vlivu prostor pro akce nové (Frič 2012, s. 2).

GRECO byla vytvořena Radou Evropy v roce 1999 s cílem „ zlepšit schopnost svých členů v boji proti korupci pomocí kontroly dodržování jejich závazků v této oblasti prováděné dynamickým procesem vzájemného hodnocení a vzájemného tlaku“ (GRECO 2014). Jejími členy je 48 evropských států a Spojené státy americké. Korupce dle této organizace znamená „ (...) vyžadování, nabízení, dávání nebo přijímání, přímo nebo nepřímo, úplatku nebo jiné neoprávněné výhody (...)“ (Greco 1999). Opět se nacházíme v rovině individuální, stejně jako u předchozích oblastí. Vlivem těchto zkosnatělých definic mají parlamentní politické strany prostor pro jakousi formu „alibi“ jelikož ve svých protikorupčních opatřeních naplňují koncepty vycházející z těchto mezinárodně uznávaných definic, ale ve skutečnosti nemusí reflektovat její reálný systémový charakter.

2 Teoretická východiska ve vztahu k protikorupčním strategiím

V této práci bude pro vytvoření rámce použita na jedné straně pro diverzifikování korupce teorie individuální vs. systémové a na druhé straně pro rozdělení typů protikorupčních strategií tři myšlenkové proudy. Tyto dvě dimenze budou vzájemně konfrontovány, a na základě toho bude vytvořen teoretický rámec, do kterého budou zasazeny jednotlivé stranické protikorupční strategie v časovém horizontu.

V následujících kapitolách se zaměřím na teoretické koncepty účinného boje s korupcí v optice systémového problému. Robert Klitgaard vytvořil dnes již klasický přístup pro definování korupce. Jeho teorie principál-agent je dodnes výchozím bodem návrhů mnohých protikorupčních reforem, které parlamentní strany, popřípadě vládní strategie předkládají. Jedná se o implementaci legislativy potírající korupci individuální. Pokud ale nahlížíme na korupci optikou systémového problému, jeví se tato výchozí pozice (principál-agent) jako nevyhovující pro konstruování efektivních reforem. Používání tzv. konvenčních nástrojů, které z tohoto konceptu vycházejí, nereflektuje jinou formu rolí aktérů v systémově korupčním prostředí ani existenci neformálních struktur, které ovlivňují rozhodování veřejné správy (Persson, Rothstein, Teorell 2013, s. 450).

Teorii principál-agent lze dobře charakterizovat na základě rámce, který byl prostřednictvím její optiky vytvořen pro omezení korupčních příležitostí. Jako prostředky lze jmenovat například zlepšení platového ohodnocení zaměstnanců veřejné správy, které má mít za následek snížení „korupčních potřeb“. Další metodou je forma „odstrašujících postihů“ pro aktéry korupčního jednání, zároveň jsou snahy orientovány například na zdokonalování monitoringu, podporu whistleblowerů, popřípadě vytváření specializovaných protikorupčních center uvnitř jednotlivých institucí. Snahy jsou orientovány na morální hodnoty prostřednictvím vytváření etických kodexů, popřípadě prostřednictvím osvěty a vzdělávacích programů. V závěru bych ráda uvedla jednu z nejvyužívanějších metod, a to zvyšování

transparentnosti prostřednictvím tzv. skládání veřejných účtů (Klitgaard, MacLean-Abaroa, Parris 2000, s. 36-37).

Volení reprezentanti, kteří jsou v rámci tohoto teoretického konceptu chápáni, jakožto principálové a zároveň byrokratičtí úředníci, kteří odpovídají roli agentů, obě tyto výše zmíněné sféry aktérů jsou propojeny s neformálními strukturami, které již tato teorie nezahrnuje. Proto není možná aplikace konceptu principál – agent na systémově korupční prostředí.

Klitgaard (2000) vytváří sérii protikorupčních strategií na základě jednání „zásadových principálů“, což jsou osoby mající kompetence monitorovat stav korupce a zároveň předkládat ony strategie. Stěžejním předpokladem však je, že tito zásadoví principálové mají snahu situaci měnit. Tato snaha vychází z jejich morálního přesvědčení a ctění hodnot v dané společnosti. Problémem systémové korupce je, že se v ní v podstatě nevyskytuje takováto forma zásadových principálů.

Největším problémem samotných opatření je fakt, že jsou konstruována samotnými korupčními aktéry, kteří se následně podílejí i na jejich implementaci, což je už předem činí neefektivními (Frič 2012, s. 2). Příčinou neúspěšnosti protikorupčních strategií stran a vlády je dle Weie fakt, že „ (...) jsou čím dál častěji omezeny pouze na rétoriku a jsou jen zřídka trvalé“ (2001, s. 6). Naznačuje, že důvodem jsou obavy politických představitelů z toho, že reforma systému by s sebou přinesla i velká politická rizika.

2.1 Typologie protikorupčních strategií

Pro práci jsem zvolila tři myšlenkové proudy, které jsou využívány ve snaze snižování a prevence korupce. Prvním z nich je intervencionismus. V rámci tohoto myšlenkového směru příslušné orgány čekají, až dojde ke korupční aktivitě a následně zasáhnou, chytí a potrestají pachatele. Tento směr s sebou přináší v aréně veřejnosti pocit odplaty, odstrašení a znovunabytí práv, ale zároveň generuje nedostatky ve smyslu, že k porušení norem již došlo a není jej možné vrátit zpět,

většina trestných činů zůstává neodhalena a zejména náklady spojené se zajišťováním neustálého dohledu, aby docházelo k odhalování korupčních aktivit, jsou enormní (MCCusker 2006, s. 8).

Za další myšlenkový proud lze považovat manažerialismus. Tento termín není v České republice zatím velmi využíván, ale výstižně popisuje princip, jehož podstatou je vytvoření centralizovaných strategií, kterým se následně přizpůsobí administrativní struktury a vytvoří se řídicí mechanismy. Tyto řídicí mechanismy zajišťují realizaci samotné strategie. Výsledným efektem by měla být eliminace korupčních příležitostí v důsledku použití nových procedur a legislativních opatření. Limitem tohoto myšlenkového proudu je, že jedinci nemusí vždy jednat podle předem stanovených zásad manažerialismus, čímž následně opět vzniká nový prostor pro korupční jednání (MCCusker 2006, s. 8).

Manažerialismus se snaží o poskytnutí jedné sady nových pravidel a tím odradit řadu různě motivovaných jednotlivců. Důsledkem toho je, že úspěch protikorupčních aktivit je roztržštěný, není zachycen mechanismus korupčního jednání, který reaguje na nové změny přesídlením do jiných, méně novými pravidly ovlivněných oblastí. Zpřísnování legislativy aplikované na stávající systém pouze zvyšuje cenu a „atraktivitu“ korupčního jednání, čímž udržuje jeho existenci (MCCusker 2006, s. 8).

Třetí směr si za hlavní cíl vytyčil organizační integritu. V této optice se jedná o sjednocení strategií řízení a strategií protikorupčních s etickými normami tak, aby se vytvořil standard etického chování. Tento myšlenkový směr operuje s konceptem korupce, jako se systémovým problémem, spíše než s problémem jednotlivců jak tomu bylo u předchozích dvou. Protikorupční zaměření na jednotlivce je méně úspěšné, než snahy o zmapování organizačního kontextu, v němž tito jednotlivci figurují (MCCusker 2006, s. 9).

2.2 Protikorupční strategie optikou individuální a systémové korupce

Se systémovou korupcí nelze účinně bojovat prostřednictvím jednotlivých legislativních nástrojů, které jsou zacílené na korupci individuální. Je nutné aplikovat systémová řešení, která odstraňují kořeny problému, který se nachází v samotném fungování systému, zpřetrhat korupčními normami vytvořené vazby, které dále generují korupční jednání, jak dokládají například Larmour a Wolanin (2013), kteří upozorňují na to, že systém musí poskytnout strukturální rámec, který odstraňuje možnost korupčního jednání. Toho lze dosáhnout jeho restrukturalizací, čímž se dosáhne jeho „nemanipulovatelnosti“ a jednotlivci tak nebudou mít možnost výběru, zda využít či nevyužít korupčního jednání k dosahování svých cílů. (Larmour, Wolanin 2013).

2.2.1 Individuální protikorupční strategie

V rámci protikorupčních opatření, která řeší tuto problematiku na individuální úrovni, lze nalézt strategie zejména upravující legislativu. Vytvářejí a novelizují se zákony, které mají za cíl eliminovat korupční příležitosti jednotlivců. Do těchto opatření lze zařadit ty, která odpovídají výše zmíněným směrům manažerialismu a intervencionismu. Protikorupční opatření založená na této bázi přinášejí aplikací zpřísnující legislativy tři možné scénáře reakcí zainteresovaných osob. První typ osob lze charakterizovat jako ty, kteří se snaží korupci eliminovat a nové protokoly jsou jim v tom nápomocny, následně na lidi, kteří by potenciálně korupčně jednali, ale tyto nové zpřísnění je od toho odradí a třetí, již zkorumpovaní, budou nadále fungovat zcela mimo pravidla (MCCusker 2006, s- 8-9). Přičemž tento třetí typ je v systémově korupčním prostředí dominantní a tvoří jádro celého problému, takže k jeho vyřešení nemůže dojít. Pokud současné protikorupční strategie vycházejí z definic korupce, jakožto individuálního selhání, jak bylo nastíněno v předchozích

kapitolách, generují opatření eliminující korupci individuální založenou na deviantním chování jednotlivců.

2.2.2 Systémové protikorupční strategie

Korupce ve své systémové podobě vytváří natolik pevné vazby, že se stává normou a deviantním je naopak nezkorumpované jednání a takovéto jedince systém korupce ostrakizuje ze svého prostředí. Oslabuje oficiální instituce, a čím větší toto oslabení je, tím lépe jsou chráněny zájmy korumpujících skupin, jak dokládá například Johnston (1998), Teorell (2007) nebo Frič (2011). „ (...) principiálně zkažená instituce ani neumožňuje svým členům, aby se chovali jinak než zkaženě“ (Frič et al. 1999, s. 35). Dopady systémové korupce je možné spatřovat zejména v neustále se rozevírajících nůžkách mezi sociálními skupinami.

Teoretici zabývající se systémovou korupcí přinášejí podobné závěry, z nichž vyplývá, že je nutno použít radikální řešení. Dle Johnstona (1998) je nutností deinstitucionalizace řídicích struktur, aby mohly protikorupční nástroje plnit svůj účel. Jelikož v případě aplikace individuálních opatření aktéři pouze ustoupí do pozadí a následně jsou schopni se opět prosadit prostřednictvím mechanismu systémové korupce. Pro vytvoření teoretického rámce zde uvádím tři příklady efektivních opatření bojujících se systémovou korupcí. Je nutný velký tlak na hlavní politické, společenské i ekonomické instituce. Teoretická východiska pro pojmání korupce, jakožto systémového problému se formulují již v sedmdesátých letech minulého století. Vybrala jsem několik teoretických konceptů, se kterými je stále více operováno při snaze čelit systémové korupci. Všechny teorie mají za společný cíl odstranění kořenů systémové korupce, v mnohém se překrývají, ale je možné nalézt i odlišnosti, které by s sebou přinesla jejich aplikace v praxi.

2.2.2.1 4 kroky Mungui-Pippidi

Tato autorka využívá konceptu partikularismu a universalismu. Dle ní je možné sledovat v případě České republiky, jakožto zástupce postkomunistických států fenomén tzv. soutěživého partikularismu. Jedná se o způsob nerovné distribuce veřejných statků, který odráží začarovaný kruh rozdělování moci uvnitř společnosti (Mungui-Pippidi 2006, s. 87). Partikularismus lze charakterizovat jako stav, kdy je společnost polarizována na ovládající a ovládané (Mungui-Pippidi 2006, s. 96). Protikorupční akce selhávají z důvodu, že jsou vytvářeny samotnými korupčníky. Západní demokracie, od nichž jsou přejímána teoretická východiska pro boj s korupcí, se však nacházejí již ve fázi universalismu, který se naopak vyznačuje zakořeněnými rovnými příležitostmi pro všechny a není zatížen bojem elit o získávání zdrojů. Aby Česká republika dosáhla tohoto universalismu, jsou nezbytné dle Mungui-Pippidi čtyři kroky, které naruší stávající korupční normy (Mungui-Pippidi 2006, s. 96).

V první fázi je nutné ukončit onu formu partikularismu prostřednictvím mobilizace široké veřejnosti a vytvořením tzv. povstaleckých armád. Tyto armády by měly být formovány z řad těch, kteří jsou poškozováni v rámci korupčních aktivit. Měly by zahrnovat jak samotnou občanskou společnost, tak církve, odbory i nezávislá média. Předpokladem úspěchu je dle autorky alespoň jedna spolupracující politická strana. Ve druhé fázi, je nutná institucionalizace universalistických norem. Toho lze dosáhnout novým konceptem kritérií čestnosti, který se začlení do politických programů. Tato kritéria by měla být široce diskutována jak stranami, tak i vládou. Třetím krokem je přijímání nových institucionálních zbraní v rámci mezinárodního pole. Zde se dostáváme do situace, kdy je tento krok závislý na jednání vlády, ale zároveň není možné jej dosáhnout bez snahy veřejnosti a nezávislých protikorupčních hnutí. Posledním krokem je vytvoření pobídek pro aktéry, aby „zůstali čistí“, což by bylo podmíněno intenzivní veřejnou kontrolou (Mungui-Pippidi 2006, 96-97).

2.2.2.2 Teorie velkého třesku

S teorií velkého třesku přichází v roce 2007 Rothstein, který zastává názor, že pokud se reformy týkají jen určitého segmentu institucí, korupce se pružně přemístí do institucí jiných. Z tohoto důvodu je pro efektivní boj s korupcí nutný útok na celý systém. Veškeré změny by měly probíhat současně, aby nebyl vytvářen onen nový prostor v sektorech, které ještě radikálními změnami neprocházejí (Rothstein 2007, s. 24). Tato teorie je v kontrastu například k myšlence, kterou přináší Johnston, že změna by měla být postupná a že "budování spolehlivého rámce sociálních, politických a státních institucí je dílem generací" (Johnston 2005, s. 208).

Dle Rothsteina (2007, s. 23) zaváděním „malých nástrojů“ nedojde k „*bodu zlomu*“ korupčních sítí, ale je nutná změna všech hlavních prvků stávajících institucí. Inspiraci ke své teorii bere z příkladu Švédska, kde na konci 19. století proběhla rozsáhlá reforma, která se týkala parlamentu, mzdového systému veřejné správy, daní a dalších sfér, čímž se podařilo decentralizovat korupční systém.

2.2.2.2.1 Změna financování stran

Frič (2012) přichází s teoretickým konceptem boje proti korupci, který spočívá ve změně financování stran. Dle Friče (2012) je motorem systémové korupce zajišťování zdrojů pro čím dál tím nákladnější politický marketing prostřednictvím nelegálních struktur financování. „*Řešení systémové korupce spočívá v radikální transformaci financování politických stran tak, aby (...) spotřebitelé a voliči získali více autonomie a moci nakupovat průběžně politické zboží*“ (Frič 2012, s. 5). Nová forma financování stran by dle autora měla probíhat na základě daňových asignací voličů, kteří by sami určovali které straně svůj příspěvek zašlou. „Politické zboží“ by nebylo nakupováno na čtyři roky dopředu, jak je tomu dnes díky volebnímu systému, ale byla by možnost příjemce těchto daňových asignací pružně měnit na základě

jejich reputace. Jednalo by se o jediný finanční zdroj stran, tudíž by byly motivovány mnohem větší měrou dostávat svým slibům a zajišťovat transparentnost svého fungování. Dle Friče by strany pod vlivem této hrozby ztráty veškerých financí přestali podporovat korupční systém, který by se bez nich zhroutil (Frič 2012, s. 6).

3 Teorie rámování ve vztahu k protikorupčním strategiím

Pokud se zaměříme na politickou scénu, lze vnímat rámování, jakožto prostředek k prezentaci skutečnosti takovým způsobem, který implikuje řešení dané problematiky v souladu se zájmy dané strany. Členové politických stran formulují řešení, která následkem jimi vytvořeného rámu problému působí jako ta nejvhodnější pro danou situaci (van der Pas 2013, s. 43). Tento fakt je důležité brát v potaz při sledování jejich deklarovaných protikorupčních kroků.

Snow a Benford ve své teorii rámování vycházejí z předchozích teoretiků, kteří rámy chápou jakožto sadu konceptů a teoretických perspektiv, zabývajících se tím, jak jednotlivci, popřípadě skupiny vnímají realitu a určitým způsobem ji interpretují (Goffmann 1974), (Reese 2001). Jedná se o sociální konstrukci, kterou můžeme ve vztahu k protikorupčním strategiím sledovat v rovině individuální například u politických leaderů, či dalších individuálně působících aktérů (názorových vůdců zabývajících se touto tematikou), například odborníků z oblasti sociologie, politologie či ekonomie.

V rovině skupin je možno vztáhnout tento koncept například na interpretaci reality masovými médii, politickými stranami, sociálními hnutími, či dalšími kolektivními aktéry. Jedná se o nevyhnutelný proces selektivního vlivu na to, jak jednatelce vnímá významy připisované slovům nebo frázím. Obecně můžeme rámování chápat buď jako rámy v myšlení, které se skládají z mentálních reprezentací, interpretací a zjednodušování reality nebo jako rámy komunikační, kde se jedná o komunikaci prostřednictvím rámců jednotlivých aktérů, popřípadě kolektivních aktérů (Druckman 2001, s. 225-256).

O rámcích lze hovořit jako o „organizačních principech“. Jsou sdíleny větším počtem lidí a rovněž se v povědomí drží v horizontu delšího časového období. Na základě těchto předpokladů mohou udělovat smysl a řád světu kolem (Reese 2001, s. 11). Vlastností rámce je selekce významnosti jednotlivých témat. Jisté oblasti vyzdvihuje a na základě toho zvyšuje význam určitého tématu nebo události, což má za následek to, že jsou jiné oblasti upozaděny. Tak je tomu například s protikorupčním tažením v posledních letech, čímž dochází k upozadění jiných

vážných společenských problémů. Koncept rámování je spojen s „ (...) určením a praktikováním moci ve společnosti“ (Tabery 2009). Rámováním problému je možné určit jeho význam. „Mít možnost rámovat událost, znamená mít moc interpretovat, udávat meze přemýšlení a vnímání problému“ (Tabery 2009).

Zajímavou shledávám myšlenku, kdy Fiske a Taylor ve své práci zabývající se sociální kognicí, charakterizují lidi jakožto „kognitivní lakomce“. Dle autorek se člověk vždy snaží nacházet cestu, která vyžaduje „co nejmenší nutnost zpracovávání nových informací“ (Fiske, Taylor 1991). Úspěšné využití rámování slouží ke snížení množství výkladů abstraktních témat, dochází ke kontextualizaci informací takovým způsobem, že je jejich příjemce schopen doplnit k dané problematice to, co již sám zná. Rámy poskytují lidem rychlý a snadný způsob, jak zpracovávat informace. Kognitivní lakomství pak přináší samotnému tvůrci rámu obrovský potenciál využití jeho konstrukce k ovlivnění interpretace problematiky příjemci (Fiske, Taylor 1991).

3.1 Teorie rámování jako kolektivní jednání

Snow a Benfort využívají výše zmíněného teoretického základu (Goffmann 1974), (Reese 2001), (Fiske, Taylor 1991) postaveného na kognitivním vnímání a posouvají jej směrem ke kolektivnímu jednání a mobilizaci (Johnston 1955, s. 216). Teorie rámování je vytvořena zejména pro zkoumání sociálních hnutí, je možné ji však aplikovat i na politické strany, jakožto příklad kolektivního aktéra.

Snow a Benford (1988) identifikují tři základní účely rámování. První z nich lze charakterizovat jakožto **diagnostické rámování**, které slouží k identifikaci samotného problému a jeho viníků. Tento rámec mi pomůže k rozeznání toho, zda strana vidí korupci jako individuální problém nebo jako systémový.

Další sférou je tzv. **prognostické rámování**, jehož cílem je navrhnout řešení formou konkrétních strategií a taktik. V tomto rámci mne bude zajímat, zda strana

přináší opatření, které lze charakterizovat jako intervencionistická, manažerialistická, nebo zda se již jedná o snahu organizační integrity.

Třetí rovinou je **motivační rámování**. Systémovou a individuální optikou lze nahlížet i na motivační rámec. Zde je možné spatřovat apel na mobilizaci, řešící konkrétní problém a její legitimizaci. Důležitým prostředkem pro co největší účinnost motivačního rámce je dle Snowa a Benforda volba vhodných „slovních motivů“ (Snow, Benford 2000, s. 617). Jako příklady slovních motivů lze uvést formulace, které v příjemcích vyvolávají pocit zodpovědnosti za stav dané problematiky, popřípadě apelují na jejich morální hodnoty. Motivačního rámce je u protikorupčních strategií politických stran využíváno zejména, pokud samotnou korupci chápou jako systémový problém. Jednalo by se například o situaci, kdy by se strana v boji proti korupci snažila mobilizovat celou veřejnost, jak popisuje Mungui Pippidi (2006).

Při identifikování jednotlivých rámců je důležité brát v potaz, že hranice mezi diagnostickým a prognostickým rámcem není vždy zcela jasně vymezená, identifikování problému s sebou v některých případech přináší i návrh jeho řešení. Stejně tak je tomu u rámce prognostického a motivačního, kdy dochází k situaci, že nastínění konkrétní strategie s sebou zároveň přináší apel k mobilizaci.

Politické strany se stávají aktivními tvůrci významů. Interpretují problematiku korupce ve vztahu ke svým příznivcům, které se snaží mobilizovat a na druhé straně se snahou o demobilizaci svých odpůrců (Snow, Benford 1988, s. 197,198). Rámce v pojetí Snowa a Benforda představují interpretativní schémata, která slouží k organizování zkušeností a jsou schopná směřovat jednání těch, na něž působí (Snow 1986, s. 464).

Pokud mají politici přesvědčit své publikum, je velmi výhodné použití rámu pro jejich argumenty, jelikož se pak stávají více efektivní. Politici využívají rámování, aby se jejich vlastní řešení zdála být nejvhodnější ve srovnání s opozicí. Protiargumenty se stávají méně efektivní při přesvědčování publika stranou, která nemá v držení „formulování rámu dané problematiky“ jelikož je nucena argumentovat nejen problém samotný, ale rovněž rám vytvořený stranou která má jeho definování ve své moci. Rámování se tedy stává strategickým prostředkem

v politickém boji, jelikož má schopnost ovlivňovat vnímání veřejnosti (Snow, Benford 1988, s. 199). Aby byl rámec vytvořený politickou stranou úspěšný, musí být dle Snowa a Benforda (2000) přitažlivý a důvěryhodný. Toho lze dosáhnout tím, že bude blízký jeho příjemcům, konkrétně jejich hodnotám, popř. životním zkušenostem, které v něm budou schopni identifikovat.

4 Programatika politických stran

Na protikorupční strategie je možné nahlížet ze dvou rovin. První z nich je rovina závazků, které deklarují ve svých programech a druhou je jejich samotné naplňování. Má práce je zaměřená na rovinu první. Jelikož sledovat reálné plnění jednotlivých protikorupčních opatření je nad rámec této práce. Pro bližší určení segmentu programů politických stran, kterými se následně budu ve své analýze protikorupčních strategií zabývat, jsem využila teorie Fialy a Mareše o programatice politických stran.

Jedním z předmětů zkoumání politologie jsou programy politických stran. Na základě jejich analýzy je možné se blíže zaměřit na jejich stranicko-politickou problematiku. „Vzhledem k tomu, že se klíčové otázky analýzy a komparace programů politických stran nedostalo dosud dostatečné pozornosti“ (Fiala, Mareš 1998, s. 5), pokouší se autoři vymezit základní otázky teorie programatiky a její aplikace na programy politických stran.

Již v úvodu upozorňují na fakt, že pojem „programatika“ je dosud v České republice poměrně nezvyklý. Dle Fialy a Mareše (1998) je však nutné tento pojem zavést do běžné praxe jelikož se pod něj dá zahrnout velké množství různých typů politických programů, které je možné následně dále analyticky rozlišovat. Základní dělení politických programů je na exekutivní (governmentální) politické programy a na programy politických stran.

Ve své práci využiji volebních politických programů stran ODS a ČSSD, jelikož tento typ programu v sobě dle Fialy a Mareše zahrnuje oficiální stanoviska jednotlivých stran a rovněž je v něm možné identifikovat rámy, jak je vymezují Snow a Benford. Zároveň také vznikají ve stejnou dobu u obou zkoumaných stran, což je vhodným předpokladem pro jejich komparování.

4.1 Programy politických stran

Tento typ lze dle Fialy a Mareše chápat spíše jakožto zástupce politics. Přestože politické programy obsahují základní přístupy k řešení společenských problémů a dotýkají se i dimenze policy. Do dimenze politics je možné politické programy zařadit z důvodu toho, „ (...) že jejich prostřednictvím dochází ke střetům s jinými stranami, s vládou, zájmovými skupinami“ (Fiala, Mareš 1998, s. 6).

Co se týče protikorupční politiky, je možné její programové zakotvení zkoumat ze dvou hledisek. Z formálního hlediska a tedy dle toho, v jakém typu stranického programu se konkrétní opatření vyskytuje nebo z hlediska ideologického – názorového a „tedy podle toho, jak se na základě programu strana ideologicky vymezuje a jaká nabízí základní řešení pro tuto konkrétní oblast politiky“ (Fiala, Mareš 1998, s. 7).

5 Protikorupční strategie ODS a ČSSD v horizontu let 1997 až 2013

Nyní se zaměřím protikorupční strategie dvou etablovaných českých stran, Občanské demokratické strany (ODS) a České strany sociálně demokratické (ČSSD). Cílem práce je na základě výše uvedeného teoretického rámce identifikovat v jednotlivých protikorupčních strategiích obsahy tří typů rámců (diagnostického, prognostického a motivačního), jak je vymezují Snow a Benford (1988) a zjistit, zda je možné sledovat jejich změny v rozmezí let 1997 až 2013, na něž bude tato práce zaměřena. Obsahy těchto rámců budou nahlíženy duální optikou dělící korupci na individuální a systémovou. ODS a ČSSD jsem zvolila na základě toho, že v mnou stanoveném časovém horizontu byly významnými hráči na politické scéně a zároveň jsou zástupci obou pólů pravolevého spektra. Zajímá mne tedy jak politické strany ODS a ČSSD rámuji fenomén korupce a zda deklarují individuální nebo systémová řešení. Zda je možné v průběhu let sledovat změny v tom, koho chápou jako viníka korupce a jestli tomu odpovídají navrhovaná řešení.

Časový horizont sledování protikorupčních strategií stran ODS a ČSSD jsem stanovila od roku 1997, jelikož v tomto roce se poprvé dostávají do volebních programů obou stran sekce zaměřené přímo na boj s korupcí a zároveň v tomto roce ČSSD avizuje první protikorupční akci v ČR s názvem Čisté ruce. Zaměřila jsem se na volební programy obou stran, jelikož se jedná o koncepční dokumenty, které odrážejí hodnotová a ideologická stanoviska stran.

5.1 Rok 1997

Vlivem odhalení fiktivních sponzorů ODS v roce 1997 dochází k rozpadu menšinové koalice s KDU-ČSL a ODA a následně jsou vyhlášeny předčasné volby. ODS (1997) se k této situaci vyjadřuje následovně *„Stojíme před volbami nikoli řádnými, ale předčasnými. Došli jsme k nim po neomluvitelných krocích těch, kterým více než stabilita a zájem země ležel na srdci zájem vlastní“* (ODS 1997, s. 1).

Zároveň v tomto roce vytváří EU zprávu s názvem Agenda 2000, která v sobě obsahuje politickou podmínku doložitelného úspěchu v boji proti korupci pro země, které žádají o členství (Evropská komise 1997).

V návaznosti na tyto fakta, se do programů obou stran, jak ODS, tak ČSSD dostávají koncepty protikorupčních strategií, přičemž ODS se snaží o obájení svého postavení a dedramatizování korupčních afér tvrzeními například že, „ (...) všechny strany mají problémy s financováním, ovšem na sklonku roku 1997 překročila skandalizace problémů financování ODS jakékoliv meze reality a stala se pro KDU-ČSL a ODA záminkou k rozbití vládní koalice. K nim se připojili někteří tehdejší představitelé ODS svým „Sarajevským atentátem“ (ODS 1997, s. 1). Zde je patrné korupční klima – „Že máme problém s financováním? Vždyť ho mají všichni“. ČSSD naopak využívá tohoto oslabeného postavení ODS k ještě většímu zintenzivnění problému korupce v očích veřejnosti a vzniká tak i avizování akce Čisté ruce, která má proběhnout, pokud se ČSSD po volbách v následujícím roce dostane k moci. Předvolební rétorika obou stran je velmi vyostřená, ODS a ČSSD se vzájemně proti sobě vymezují. Václav Klauz v čele ODS nepřipouští žádnou povolební vstřícnost k sociálním demokratům. Přestože je problém financování stran oběma stranami reflektován, protikorupční opatření přinášejí zejména individuální opatření.

5.1.1 ODS v roce 1997

Jak již bylo výše zmíněno, ODS se v tomto roce ve svém programu vyjadřuje ke svým předchozím pochybením ve financování strany a avizuje striktní protikorupční opatření, která však nejsou nijak více konkretizována. „Pro budoucnost je důležitá i schopnost uvědomit si pochybení, kterých jsme se dopustili ve financování strany. Pro znovuoobnovení důvěry udělala ODS ze všech politických stran u nás nejvíce. Jsme stranou, která ctí hodnotu mandátu a která své ideje neprosazuje zákulisními intrikami“ (ODS 1997, s. 1). Strana se snaží prezentovat

jako „obětní beránek“ těchto zákulisních intrik. V rovině diagnostického rámce je dle ODS hlavním viníkem korupce velká pravomoc v rozhodování státu a státních úředníků. *„Nikdy jsme si nemysleli, že stát nebo politické strany znamenají všechno. Ale to, čemu naši odpůrci říkají „občanská společnost“, je ve skutečnosti pouze legalizovaným vlivem zájmových skupin a korporací s cílem využít pro sebe výhod, delegovaných od státu - ke škodě nás všech“* (ODS 1997, s. 3). K tomuto se rovněž vyjadřuje Dvořáková (2012) tím, že hlavním problémem zemí postižených systémovou korupcí, je to, že prostor pro korupční jednání je zakotven již v samotných zákonech. ODS se ale tímto tvrzením vymezuje pouze vůči ČSSD a následná protikorupční opatření, která přináší, mají pouze individuální charakter.

Dle ODS je jedinou možnou cestou k omezení korupce zmenšení prostoru pro rozhodování státu a státních úředníků (ODS 1997). Zde se nacházíme v rovině manežerialismu, jedná se tedy o snahu poskytnutí pouze jedné sady nových pravidel ve formě zpřísnující legislativy.

Co se týče motivačního rámce, nesnaží se ODS nijak přiblížit problematiku korupce veřejnosti, z programu je patrné, že se jedná v očích ODS o problém, který může být řešen pouze „shora“. Není zde možné sledovat náznak pro mobilizaci širší veřejnosti, což je předpokladem pro účinný boj se systémovou korupcí například dle Mungui Pippidi (2006), Program nepřináší ani snahu o organizační integritu a není v něm možné nalézt zároveň žádnou strategii na vyřešení problému s financováním stran.

5.1.2 ČSSD v roce 1997

ČSSD ve svém programu uvádí, že díky předchozí vládě konzervativních stran *„(...) došlo k rozsáhlému rozkrádání či tunelování státního majetku (...) a nechce žít v zemi, kde individuální úspěch je vykupován neúspěchem ostatních a kde nejúspěšnější je tunelář“* (ČSSD 1997 s. 3). V diagnostickém rámci je možné u ČSSD spatřovat viníky ve formě ekonomických mafií a prorůstání jejich vlivu do

státní správy. Zde je již patrná optika systémové korupce. ČSSD rovněž operuje s pojmem „parazitních struktur“, který je také typický pro vnímání korupce, jako systémového problému. *„Lhostejnost vůči praní špinavých peněz, korupci, daňovým podvodům, tunelování a dalším reformám ekonomické kriminality musí skončit, protože tolerování těchto parazitních struktur by naprosto znehodnotilo úsilí o nápravu poměrů“* (ČSSD 1997, s. 6). Přestože jsou zde již náznaky systémové optiky, jednotlivé kroky strategie zůstávají na úrovni individuálních protikorupčních opatření, jak je patrné z následujících odstavců.

Problém korupce staví ČSSD na první místo svého volebního programu. „V první řadě musíme zabránit bující ekonomické kriminalitě, korupci, daňovým únikům a dalším podvodům“ (ČSSD 1997 s. 5) dále také uvádějí, že okamžitý zásah proti „ (...) ekonomické kriminalitě a proti prorůstání organizovaného zločinu do dalších společenských struktur (...)“ (ČSSD 1997 s. 5) je nejaktuálnějším úkolem budoucí vlády. „Jsme pro účinnou kontrolu moci na ní nezávislými orgány“ (ČSSD 1997, s. 4). Stejně jako u ODS se jedná pouze o snahu zpřísnění dohledu nad stávající situací a nejsou zde patrné snahy o identifikaci a změnu samotných kořenů korupčních mechanismů.

Dalším důležitým bodem protikorupčních opatření ČSSD je snaha o zpětné „ (...) prověření všech případů privatizačních afér a tunelování bank i investičních společností tak, aby případní viníci byli po právu potrestáni“ (ČSSD 1997, s. 6). Tento krok lze charakterizovat jako formu intervencionismu, jak je jej popsal MCCusker (2006), kdy ČSSD chce dosáhnout ve veřejné aréně pocitu odplaty, odstrašení a znovunabytí práva. Ve stejném duchu se nese i další krok protikorupční strategie, který má za cíl vyvození trestněprávní, finanční a politické odpovědnosti korumpujících. K tomuto cíli má sloužit zrychlení a zkvalitnění trestního řízení ekonomických trestných činů a organizovaného zločinu (ČSSD 1997). Nejen, že se jedná o individuální opatření, ale rovněž nelze říci, že by šlo o řešení příčin, ale pouze důsledků, což odráží intervencionistické pojetí celé strategie.

V rovině manažerialismu je možné spatřovat snahu o novou právní úpravu vlastnictví státu a hospodaření s jeho majetkem. Kromě této legislativní změny se ČSSD soustředí zejména na kontrolování stávajících procesů. *„Důsledná kontrola*

kapitálového trhu s cílem zvýšení jeho průhlednosti, zpřísnění sankcí a vynutitelnosti zákonů (...)“ (ČSSD 1997, s. 25).

V rovině systémového pojetí korupce je možné vidět snahu o vytvoření zákonné úpravy financování politických stran, aby bylo zabráněno jejich závislosti na hospodářských nátlakových skupinách (ČSSD 1997). V programu však nejsou nastíněny žádné další konkrétní kroky, které by ji měly uvést v provoz.

Co se týče motivace u ČSSD, je apel na své potenciální voliče vystavěný na tvrzení, že prevence korupčního jednání je úkolem nejen státu, ale i všech složek občanské společnosti (ČSSD 1997).

5.1.3 Akce Čisté ruce

Exemplárním příkladem intervencionismu je akce Čisté ruce, kterou avizovala ČSSD již ve svém volebním programu přijatém v roce 1997. *Boj proti politické korupci, prováděný odborným způsobem jako v zemích Evropské unie (viz například italská akce Čisté ruce). Vláda přitom jednoznačně zdůrazňuje, že tyto aktivity nesmí mít charakter jakýchkoli politických čistek*“ (ČSSD 1997, s. 25).

Akce Čisté ruce proběhla v roce 1998, po vyhraných volbách ČSSD. Akce byla inspirována italským ekvivalentem „Mani Pulite“, s tím rozdílem, že tato akce byla vyvolána justičními orgány na rozdíl od české, kterou iniciovala vládní strana. Stejně jak rozdílní byli iniciátoři, tak stejně se lišil i samotný výsledek akce. V Itálii stála „hlavu“ mnoho významných politiků, avšak u nás k takovému efektu nedošlo a celkové výsledky této akce jsou víc než sporné.

5.1.4 Srovnání ODS a ČSSD v roce 1997

	ODS		ČSSD	
	Individuální	Systémová	Individuální	systémová
Diagnostický rámec	Pravomoce státních úředníků		Korupce vysoce postavených politiků Předchozí vláda	Ekonomické mafie a jejich prorůstání do státní správy – parazitní struktury
Prognostický rámec	Zpřísnění legislativy manažerialismus		Zpřísnění kontroly Akce Čisté ruce Zrychlení soudů intervencionismus	Zákonná úprava financování stran
Motivační rámec				Prevence korupce je úkolem všech složek společnosti

zdroj autorka

5.2 Rok 2001

V listopadu roku 2001 ODS a ČSSD vytváří volební programy pro volby v následujícím roce. Předchozí volby, ve kterých zvítězila ČSSD, vedly ke vzniku „opoziční smlouvy“ s ODS. Tento velmi diskutabilní dokument s sebou přinesl situaci, kdy v podstatě ODS v roli opozice nemohla plnit svou funkci, jelikož byla zavázána ČSSD. V rámci tohoto volebního období došlo k mnoha dalším korupčním kauzám, které však nikdy nebyly vyřešeny. Po čtyřech letech této „společné“ vlády ČSSD a ODS není v následujících volebních programech korupci věnován velký prostor.

5.2.1 ODS v roce 2001

V roce 2001 deklaruje ODS vymýcení *kořenů* korupce, které jsou podle strany ve vysoké míře přerodělování a obrovské míře regulace, zákazů a příkazů (ODS 2001). *„Příčinou korupce je byrokracie!(...) za vlády ČSSD výrazně přibýlo*

státních zaměstnanců a úřadů a jejich moc narostla“ (ODS 2001, s. 19). Dle ODS je příčinou korupce fakt, že se jejich slovy „člověk před úřadem opět stává prosebníkem a z úředníka je mocný pán. Korupce je výsledkem nerovného vztahu občana a úředníka“ (ODS 2001, s. 22).

ODS dále uvádí, že řešením problému korupce nahradila pouhá propaganda typu „akce Čisté ruce“. Dle ODS v ní „nešlo o postih protiprávních činů jednotlivců, ale o vytvoření atmosféry strachu a odplaty (ODS 2001, s. 20). Toto tvrzení ODS se shoduje s předchozím pojetím akce Čisté ruce v rovině intervencionismu.

Omezení korupce chce zajistit díky zmenšení moci úředníka, což bude mít za následek dle ODS snížení poptávky po jeho podplácení. Zde je patrná jasná individuální rovina. Kdy je chápána korupce jenom jako deviantní chování jedince, který využívá svých pravomocí. ODS se zaměřuje zejména na tzv. malou administrativní korupci, kdy je od občana vyžadován úplatek státním úředníkem.

5.2.2 ČSSD v roce 2001

V tomto roce je program koncipován formou imaginárních rozhovorů s různými občany, kdy strana každému z nich přináší řešení jeho problémů. Korupci není v tomto volebním programu věnován téměř žádný prostor.

ČSSD pouze avizuje v obecné rovině, že chce bojovat proti korupci prostřednictvím nových zákonů (implementací zákona proti praní špinavých peněz) a prostřednictvím nových institucí (ČSSD 2001). Navrhovaná opatření jsou formou manažerialismu.

5.2.3. Srovnání ODS a ČSSD v roce 2001

	ODS		ČSSD	
	Individuální	Systémová	Individuální	systémová
Diagnostický rámec	ČSSD – akce Čisté ruce Složitá byrokracie			Ekonomické mafie
Prognostický rámec	Omezení moci úředníka manažerialismus		Zpřísňující legislativa Nové protikorupční instituce manažerialismus	
Motivační rámec	Lidé nuceni ke korupci kvůli velké moci úředníka			

zdroj autorka

5.3 Rok 2005

Předchozí léta vlády ČSSD nejdříve v čele s Vladimírem Špidlou a následně se Stanislavem Grossem, byla opět prodchnuta řadou korupčních afér vysoce postavených politiků. Vstup do EU s sebou přináší řadu doporučení pro boj s korupcí, která se odráží v ucelenějších protikorupčních strategiích obou stran. Jak již bylo řečeno, pokud je v systémově korupčním prostředí zaměřena snaha na jednu oblast, flexibilně se korupce přemísťuje do jiné. Dvořáková (2012) k tomu dodává, že byla „*prokázána obrovská schopnost adaptability a schopnost přeorientování se. Peníze se začaly získávat přes výběrová řízení a státní zakázky, stále více do hry vstupují i evropské peníze a příprava na jejich čerpání*“ (Dvořáková 2012, s. 61). V tomto roce se poprvé začíná řešit v programech stran problematika veřejných zakázek.

5.3.1 ODS v roce 2005

Stejně jako v letech předchozích je pro ODS korupce společenským zlem prvního řádu. Poprvé je možné vidět v protikorupční strategii odvolání se na výsledky průzkumu veřejného mínění Transparency International, kde ODS reflektuje propad v posledních devíti letech z 25. na 50. místo na světě (v rámci zemí zahrnutých do CPI) (ODS 2005). Korupce je dle ODS všudypřítomná, což dle nich dokládají „desítky korupčních kauz především vládních představitelů“ (ODS 2005, s. 38). Na tyto korupční aféry nahlíží optikou individuální korupce a s tím také souvisí její nabízená řešení. V předchozích letech ODS vždy hovořila pouze o problematice moci byrokratů. V tomto roce je ale téměř veškerý důraz kladen na problematiku netransparentnosti veřejných zakázek. Další sférou, na kterou se ODS zaměřuje, je policie. Vychází z průzkumů Transparency International, které uvádějí, že lidé považují dopravní policii a Policii ČR za nezkorumpovanější instituce. *„Vysoký počet občanů, které stát staví před ponižující otázkou, zda budou muset dát úplatek, vede k frustraci, rezignaci a klesající důvěře v politiku“* (ODS 2005, s. 3). Toto úzké zaměření se na jednu instituci v systémově korupčním prostředí však zapříčiňuje přesídlení korupce do institucí jiných.

Na účet ČSSD se ve svém programu vymezují takto: *„Vysoká nezaměstnanost, rekordní návrat komunistů k moci, nadvláda státu nad občanem a přebujelá korupce, to jsou tři známé „jistoty“ červené cesty“* (ODS 2005, s. 3). Korupce je pojímána v individuální rovině, pro její vyřešení ODS navrhuje zavedení rovné daně, které sníží možnost korupčního jednání, jelikož odstraní současný výjimky a pobídky, které aktuální daňový systém představuje.

ODS se zavazuje aktivně omezovat prostor a příležitost pro korupční jednání, čehož chce dosáhnout zavedením tzv. tří pilířů protikorupčního boje. Tyto tři pilíře budí dojem celkového podchycení kořenů korupčního jednání, jedná se však o formu resortismu, kdy jsou pouze jednotlivá opatření individuálního charakteru seskupována, ale společně nepřinášejí systémové řešení.

Prvním z nich je prevence. Pod preventivní opatření řadí ODS zjednodušení legislativy, aby zákony nemohly mít dvojitý výklad, dále zrušení regulací a omezení

v předpisech, která vedou k protekcionismu a korupčnímu jednání. K omezení prostoru pro korupční jednání by mělo napomoci snížení prostředků přerozdělovaných státem. Preventivním krokem by mělo být zavedení institutu „protikorupčního“ agenta, který má pod dohledem soudu odhalovat a usvědčovat pachatele korupce (ODS 2005). Všechna tyto opatření, pokud jsou zavedena v systémově korupčním prostředí, nemohou fungovat, jelikož vychází z předpokladu principál – agent, který v tomto prostředí není aplikovatelný.

Dalším pilířem je snaha o větší průhlednost, kdy chce ODS zavést „důsledný“ zákon o střetu zájmů, který má obsahovat kontrolu příjmů a majetku veřejných funkcionářů. Zároveň ODS deklaruje snahu o zprůhlednění nakládání s veřejnými prostředky (ODS 2005). *„Navrhujeme motivační zákon o státní službě. Při obsazování významných postů ve státní správě bude rozhodovat odborná a morální způsobilost, a podmínky pro přijetí uchazeče budou veřejně dostupné“* (ODS 2005, s. 39). Aplikace „motivačního“ zákona je také velmi diskutabilním prostředkem pro odstranění korupce. V první řadě rozhodnout o morální způsobilosti je reálně těžko dosažitelný cíl a navíc se opět jedná o individuální optiku a hledání zásadových principů.

Pokud je v systémově korupčním prostředí vytvořena nová instituce, není možné ji udržet bez korupce, tudíž ani navrhované vytvoření nového specializovaného soudního tribunálu by nepřineslo žádnou změnu. Dalším intervencionistickým prvkem protikorupční strategie ODS je snaha o zpřísnění trestů za prokázanou korupci. Dále chce ODS zavést princip toho, že *„ (...) právní úkony učiněné v rozporu s transparentními a platnými pravidly budou od samého počátku neplatné. Zavedeme takový princip odpovědnosti veřejných funkcionářů při správě majetku státu nebo samosprávného celku, jako platí pro členy orgánů obchodních společností.“* (ODS 2005, s. 39). Neřeší se příčina korupce, ale následek. Pokud by byla řešena příčina, byla by snaha o to, aby ony právně netransparentní úkony nemohly vůbec vzniknout. Přestože ODS vybízí občany k tomu, že boj s korupcí bude „věcí každého z nás“ nepřináší žádné prostředky, kterými by umožnil veřejnosti zapojení se do protikorupčního tažení.

5.3.2 ČSSD v roce 2005

Protikorupční strategie ODS ve formě zavedení rovné daně přináší dle ČSSD nevyzkoušený ekonomický experiment, který bude znamenat pouze větší bohatství pro „horních deset tisíc“ ale problém korupce nevyřeší. ČSSD považuje jako svůj prvořadý úkol boj s korupcí ve veřejném i soukromém sektoru. „*Prosazením nových zákonů do praxe, včetně zavedení testu integrity ve veřejné správě, majetkových příznáních a instutu korunního svědka výrazně snížíme korupci*“ (ČSSD 2005, s. 71).

Test integrity spočívá ve zkoušení státních úředníků, zda vezmou úplatek. Jedná se odhalování individuální korupce, a navíc je zde problém s tím, že hranice mezi nezákonným provokováním a takzvaným „kroužením kolem úředníka“ je velmi tenká.

Vedle vynucování norem je věnována pozornost výchově k právnímu vědomí. „*Úroveň právních i mimoprávních norem (morálka, profesionální etika) je nástrojem ochrany občanů a ošetření podnikatelských rizik*“ (ČSSD 2005). Zde je patrná snaha o organizační integritu. ČSSD se snaží o zkvalitnění institucionálního rámce. ČSSD chce věnovat pozornost zejména zprůhlednění veřejných zakázek a pomocí nových pravidel oddělit veřejný sektor od soukromého, což je jedním z hlavních problémů systémové korupce.

Manažerialistický přístup je patrný ve snaze o zavedení jednotného systému zadávání nákupů a zakázek jednotlivých státních orgánů na centralizované úrovni. ČSSD ve svém programu jako první uvádí nutnost spojení se s nevládním neziskovým sektorem při prevenci a potírání korupce (ČSSD 2005).

5.3.3 Srovnání ODS a ČSSD v roce 2005

	ODS		ČSSD	
	Individuální	Systemová	Individuální	systemová
Diagnostický rámec	Korupční kauzy jednotlivých vládních představitelů, nejasné daně – pobídky ke korupčnímu jednání policie			
Prognostický rámec	3 pilíře – prevence, průhlednost, postih		Centralizovaný nákup státní zakázek Test integrity	Organizační integrita
Motivační rámec		Boj s korupcí věci každého z nás		Spojení s nevládním neziskovým sektorem

zdroj autorka

5.4 Rok 2009

Volby do PSP ČR v roce 2006 přináší kromě vítězství ODS kuriózní situaci, neboť končí bezprecedentním výsledkovým patem, kdy obě protichůdné formace (ODS, KDU-ČSL a SZ na jedné straně a ČSSD s KSČM na straně druhé) disponují ve dvousetčlenné Sněmovně 100 hlasy. Po více než půlročním období povolebních vyjednávání, polemizování o předčasných volbách a vlád bez vyslovené důvěry se předsedovi vítězné ODS, Mirku Topolánkovi, konečně daří sestavit vládu, jež získává důvěru v PS, a to díky dvěma poslancům zvoleným na ČSSD, kteří opuštěním sálu vyslovení důvěry umožní. Vláda koalice ODS, KDU-ČSL a SZ tak trvá od ledna 2007 a i díky svému vratkému postavení a nejasné většině ve Sněmovně čelí hned několika hlasováním o vyslovení nedůvěry. Na pátý pokus, který iniciuje ČSSD, je v březnu 2009 nedůvěra skutečně vyslovena a premiér Topolánek předává do rukou prezidenta Klause demisi vlády. Prezident jmenuje novým předsedou vlády nestranického statistika Jana Fishera a pověřuje ho sestavením překlenovací vlády, jež má zemi dovést k předčasným volbám. Pro jejich umožnění je po vzoru krize z roku 1998, leč navzdory kritice ze strany některých

členů Parlamentu, schválen Ústavní zákon o zkrácení pátého volebního období PS a volby jsou naplánovány na říjen 2009. Země tak směřuje k předčasným volbám. Nicméně již zmíněná kritika rychle přeroste v aktivitu, když Miloš Melčák, jeden ze dvou poslanců zvolených za ČSSD, kteří umožnili vznik Topolánkovy vlády, podá ústavní stížnost na již schválený ústavní zákon. Ústavní soud stížnosti vyhovuje a 10. 9. 2009 tento ústavní zákon na základě principů obecnosti a zákazu retroaktivity ruší, a s ním i samotné předčasné volby. Nečekané a pro někoho kontroverzní rozhodnutí Ústavního soudu budí ve veřejné i politické sféře rozporuplné reakce. Předseda ODS Topolánek nález respektuje, zatímco jeho protějšek za ČSSD Jiří Paroubek ho pro údajnou neústavnost odsuzuje. Po neúspěšném pokusu o rozpuštění Sněmovny, jakožto poslední možné cestě k předčasným volbám, je mandát Fisherovy vlády prodloužen až do jara 2010, přičemž politické strany tento čas využívají k přípravě na volby v řádném termínu. Především pravá část politického spektra, jejíž akceschopnost a důvěryhodnost je po pádu středo-pravicové vlády nalomena, tak získává cenný čas na konsolidaci svých priorit a celkovou rehabilitaci. Mírek Topolánek, jenž již od podzimu 2009 spekuluje o svém dalším působení v politice, pak začátkem dubna 2010 rezignuje na post volebního lídra a předsedy ODS. Jeho pravomocemi je pověřen místopředseda Petr Nečas, který z této pozice vede ODS do řádných voleb.

5.4.1 ODS v roce 2009

„Levice nabízí pouze věčně omílané recepty, které vedou k nesmyslnému rozhazování a státnímu bankrotu. My nabízíme schopnosti, nasazení a odpovědnost. Sázíme na zdravý rozum. Naše návrhy jsou věcné a realistické - jsou protikladem populistických a často lživých výkřiků ČSSD, kterým sama nevěří“ (ODS 2009, s. 5). Boj proti korupci považuje ODS za jeden z klíčových úkolů pro všechny úrovně veřejné správy. ODS staví svou protikorupční strategii stejně jako v předchozích volbách na třech pilířích.

Celý průběh zadávání veřejné zakázky má být uveden na internetu. Členové výběrových komisí u zakázek velké hodnoty budou voleni losem. Má být vytvořen veřejný seznam nezákonně jednajících firem, které po zveřejnění následujících pět let nemohou získat veřejnou zakázku (ODS 2009).

„Policie a justice musí mít účinné nástroje pro odhalování korupce (protikorupční agent, odposlechy a sledování, spolupracující svědkové, ukládání vysokých trestů)“ (ODS 2009). ODS chce zvýšit odpovědnost úředníků tím, že posílí odpovědnost veřejných funkcionářů při správě majetku *„založenou na principu rozšířené povinnosti veřejného funkcionáře nahradit škodu, kterou způsobil“* (ODS 2009). Opět veškerá opatření předpokládají, že korupce je pouze deviantním chováním, kterému chtějí předcházet zejména intervencionistickými opatřeními.

5.4.2 ČSSD v roce 2009

V tomto roce avizuje ČSSD stejně jako ODS boj proti korupci na všech úrovních veřejné správy (ČSSD 2009). Rovněž se s ODS shodují v návrhu změny v systému zadávání a kontroly veřejných zakázek. *„Zavedeme povinné veřejné elektronické aukce pro nákupy zboží a služeb v rámci veřejných institucí“* (ČSSD 2009 s. 9). Shodují se s ODS i v návrhu zpřísnění vstupních podmínek firem u výběrových řízení. Konkrétně v omezení, že by veřejných zakázek nemohly účastnit firmy, které mají tzv. anonymní listinné akcie. Podobně jako ODS nabízí protikorupční pilíře, přichází v tomto roce ČSSD s tzv. protikorupčním balíčkem.

Jeho obsahem je sada nástrojů, jako například vytvoření zákona o střetu zájmů postihujícího zneužití informací úředníky při odchodu do soukromé sféry. Zákon o lobbingu, vysoké zdanění peněz s nedoloženým původem a elektronický systém zadávání veřejných zakázek (ČSSD 2009).

5.4.3 Srovnání ODS a ČSSD v roce 2009

	ODS		ČSSD	
	Individuální	Systémová	Individuální	systémová
Diagnostický rámec	byrokracie		byrokracie	
Prognostický rámec	Protikorupční soudní senát 3 pilíře – prevence, průhlednost, postih Tvrdé tresty - intervencionismus		Protikorupční balíček Zákon o střetu zájmů Zákon o lobbingu	
Motivační rámec				

zdroj autorka

5.5 Rok 2013

Koaliční vláda ODS v čele s Petrem Nečasem, která byla jmenována v roce 2010, se představovala jako koalice rozpočtové odpovědnosti, vláda práva a boje proti korupci. Přestože se takto prezentovala, je to nakonec právě korupční skandál, jenž v roce 2013 vyústil v rozpad vlády a předčasné volby. Ještě předtím ovšem vláda Petra Nečase zaznamenává několik slabších otřesů. Kauza Nagyová, spolu s dalšími kauzami, jež provázely Nečasovu vládu, zapříčinila obrovské pobouření v řadách veřejnosti, a výrazně se podepsala na volebních preferencích stran poslední koalice. Celospolečenské znechucení politikou a prorůstáním byznysu do veřejné správy se tak během léta 2013 stává jedním z hlavních témat kampaně k předčasným volbám. Diskreditace pravicových stran využívají v kampani jak strany dosavadní opozice (ČSSD a KSČM), tak některé nově formované subjekty, které projevují reálné ambice k překročení pětiprocentní uzavírací klauzule v nadcházejících volbách do PSP ČR (hnutí ANO 2011 nebo Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury).

5.5.1 ODS v roce 2013

Hlavním mottem předvolebního programu ODS pro volby v roce 2013 je tvrzení, že „neexistují levicová nebo pravicová témata, existují jen levicová nebo správná řešení“ (ODS 2013 s. 1). Zde je patrné jasné ideové vymezení se vůči levici, co se týče protikorupčních opatření, je v tomto programu věnována pozornost zejména zadávání veřejných zakázek.

Pro efektivní vynakládání veřejných prostředků je nezbytné upravit zákon o zadávání veřejných zakázek. Vedle jeho transparentnosti je nutné upravit pravidla, která umožňují zneužívat institut odvolání a nastavit pevné lhůty pro rozhodování (ODS 2013).

ODS navrhuje zavedení většinového volebního systému do Poslanecké sněmovny, které přiblíží poslance voličům a spojí je více s konkrétním územím. „Tento způsob výběru poslanců by navíc posílil stabilitu českých vlád, jejíž absence je dlouhodobým problémem české politiky. Neustálé obměny vlád a vládní krize odvádějí pozornost vlády od její klíčové role poskytovat za vybrané daně občanům kvalitní služby“ (ODS 2013 s. 6) Zároveň se snaží o zjednodušení byrokracie (ODS 2013).

5.5.2 ČSSD v roce 2013

„Zájmy běžných, poctivě pracujících lidí byly poráženy zájmy úzkých skupin navázaných na vládu – kmotrů, bohatých oligarchů, firemních lobbistů“ Korupce kvetla a prorostla až do nejvyšších pater politiky. (ČSSD 2013, nečíslováno).

V tomto volebním programu ČSSD reflektuje chyby, které vedly k nárůstu korupce. Snaží se změnit systém financování stran a omezit výdaje na volební kampaně. „Strany musejí být závislé na voličích, ne na komerčních sponzorech“

(ČSSD 2013, nečíslováno). Snaží se o prosazení efektivní účasti veřejnosti v rozhodovacích procesech.

„Prosadíme zákon o politických nadacích, např. podle vzoru Německa, s cílem zkvalitnit demokratickou politickou soutěž a vhléd veřejnosti do politických dějů“ (ČSSD 2013, nečíslováno). Politické nadace budou financovány ze státních prostředků ušetřených zavedením nových státních limitů na činnost a volební kampaně stran (ČSSD 2013). Snaží se o odpolitizování státní správy a o zákonné omezení při udělování státních zakázek. Nadále se pohybuje zejména v intervencionistické rovině snahou o větší trestněprávní odpovědnost. Dalším krokem, který by napomohl k odstranění systémové korupce, je snaha o omezení parlamentní kontroly činnosti zpravodajských služeb. Rozšířena má být rovněž pravomoc Nejvyššího kontrolního úřadu. V neposlední řadě se snaží o zpřesnění pravidel při zadávání veřejných zakázek (ČSSD 2013).

5.5.3 Srovnání ODS a ČSSD v roce 2013

	ODS		ČSSD	
	Individuální	Systémová	Individuální	systémová
Diagnostický rámec	Zadávání veřejných zakázek			Kmotři Oligarchové
Prognostický rámec	Zjednodušení byrokracie		Legislativní úpravy státních zakázek	Změna financování stran
Motivační rámec				Účast veřejnosti v rozhodovacích procesech

zdroj autorka

Závěr

V této práci jsem se snažila přinést obraz toho, jaké jsou strategie pro boj s korupcí v individuální rovině a v rovině systémové a z jakého důvodu v systémově korupčním prostředí selhávají opatření vycházející z korupčního chování jednotlivců. Vycházela jsem z předpokladu, že v České republice je nyní korupce již systémového charakteru, jak dokládají například Johnston (1998), Frič (1999), Stefes (2004). Na příkladu politických stran ODS a ČSSD, jakožto kolektivních aktérů, jsem se zaměřila na jejich volební programy a to, jakým způsobem v nich rámuje problematiku korupce a jaké přináší strategie.

V letech 1997 až 2005 je pozornost soustředěna zejména na problematiku velké moci byrokracie a na konkrétní korupční kauzy vysoce postavených politiků. ODS se snaží řešit tuto problematiku zejména v rovině manažerialismu prostřednictvím vytváření centralizovaných řídicích mechanismů a ČSSD naopak intervencionistickým zpřísněním sankcí za porušená pravidla. V následujících letech se ústředním bodem stává netransparentnost státních zakázek, tato problematika je oběma stranami řešena v individuální rovině. Hlavní strategie obou stran jsou postaveny na teorii principál-agent, jejíž použití se však v systémově korupčním prostředí má málo účinkem.

Současný stav protikorupčních opatření lze chápat jako formu resortismu, kdy jsou předkládána jednotlivá opatření, která jsou tematicky uskupována do pilířů, popřípadě se vytváří tzv. „protikorupční balíčky“. Tato uskupení následně budí dojem komplexního podchycení korupce, ale jedná se pouze o sadu kroků, které jsou orientovány individuálním směrem, což ve výsledku nemůže přinést změnu systémovou. Podle teorií, které nabízejí systémová řešení, je nutné refinancování stran. Tato problematika byla stranami řešena pouze ve dvou případech. Poprvé v roce 1997 stranou ČSSD po odhalení fiktivních sponzorů ODS a opět tou samou stranou v předčasných volbách v roce 2013. Zde je patrný první, jasněji definovaný koncept toho, jak by měla změna financování probíhat.

Použitá literatura

BENFORD, Robert D. a Scott A. HUNT. Interactional Dynamics in Public Problems Marketplaces: Movements and the Counterframing and Reframing of Public Problems. in *Challenges and Choices: Constructionist Perspectives on Social Problems*. Hawthorne, N.Y.: Aldine de Gruyter, 2003, s. 153-186. ISBN 0202306976.

CAIDEN, Gerald. *The burden on our backs; corruption in Latin America* [online]. 2003. [cit. 2014-14-05]. VIII Congreso Internacional del CLAD sobre la Reforma del Estado y de la Administración Pública, Panamá, 28-31 říjen 2003. Dostupné z: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/clad/clad0047701.pdf>.

ČSSD. *Volební program 1998: Alternativa pro naši zemi*. Praha, 1997. Dostupné z: http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_1997.pdf

ČSSD. *Volební program 2002: Alternativa pro naši zemi*. Praha, 2001. Dostupné z: http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_cssd_2002.pdf

ČSSD. *Volební program 2006: Jistoty a prosperita*. Praha, 2005. Dostupné z: <http://www.cssd.cz/data/files/volebni-program-2006.pdf>

ČSSD. *Volební program 2010: Změny a naděje*. Praha, 2009. Dostupné z: http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program_velky2010.pdf

ČSSD. *Volební program 2013: Prosadíme fungující stát*. Praha, 2013. Dostupné z: http://www.cssd.cz/data/files/volebni_program.pdf

DIAMOND, Larry. Horizontal accountability and corruption control. In: *Conference on "Economic Reform and Good Governance: Fighting Corruption in Transition Economies"*, Beijing, China [online]. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: www.stanford.edu/~ldiamond/papers/horizAccountCorruptBeijing.pdf.

DRUCKMAN N. James, a Dennis CHONG. Framing Theory. *Annual Review of Political Science* [online]. 2007, roč. 10, č. 1, s. 103-126 [cit. 2014-05-09]. DOI: 10.1146/annurev.polisci.10.072805.103054. Dostupné z: <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.polisci.10.072805.103054>

DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. *Rozkládání (Rozkrádání) státu*. Vyd. 1. Ilustrace Kateřina Kloubová. Praha: Universum, 2012, 175 s. ISBN 978-802-4234-885.

EVROPSKÁ KOMISE, Eurobarometr 2013. *Evropská komise, zastoupení Evropské komise v ČR* [online]. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/12_135_cs.htm

EVROPSKÁ KOMISE. *Agenda 2000 for a stronger and wider Union*. Brusel, 1997. Dostupné z: http://www.cvce.eu/content/publication/2005/7/1/5f7d6fda-6eb6-464c-80d2-1842936c43b3/publishable_en.pdf

FIALA, Petr a Miroslav MAREŠ. Programatika politických stran. *Politologický časopis*, Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 1998, roč. 1998, č. 1, s. 5-20. ISSN 1211-3247

FISKE, Susan T a Shelley E TAYLOR. *Social cognition*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill, 1991, xviii, 717 s. ISBN 00-702-1191-4.

FRÍČ, Pavol. *Korupce na český způsob*. 1. vyd. Praha: G plus G, 1999, 302 s. ISBN 80-861-0326-9

FRIČ, Pavol. Systémová past. Protikorupční boj: zombie, či naděje demokracie. *Respekt* [online]. Praha: R-PRESSE, spol. s.r.o, 2011 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-52093540-systemova-past>

FRIČ, Pavol. *Political Consumerism on the Political Market: A systemic solution for systemic corruption*. Paper prepared for the International Conference on Corruption: Causes, Consequences and Control – Perspectives from Transitioning and Transitioned States. Karachi, Pakistan, říjen 20–21, 2012.

FRIČ, Pavol. Světlé a stinné stránky neformálních sítí v postkomunistické společnosti. *Sociologický časopis*. 2008, roč. 44, č. 2, s. 295-319. ISSN 0038-0288..

GRECO. Civil Law Convention on Corruption [online]. 1999. vyd. Strasbourg [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/174.htm>

GOFFMAN, Erving. *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. New York: Harper, 1974, ix, 586 s. ISBN 00-609-0372-4.

GOFFMAN, Erving. *Všichni hrajeme divadlo: sebezprezentace v každodenním životě*. Vyd. 1. Překlad Milada McGrathová. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon, 1999, 247 s. ISBN 80-902-4824-1.

CHMELÍK, Jan a Zdeněk TOMICA. *Korupce a úplatkářství*. Praha: Linde, 2011, 281 s. ISBN 978-807-2018-536.

JOHNSTON, Hans (editor). *Social movements and culture*. London: UCL press, 1995, ix, 281 s. Social movements, protest, and contention. ISBN 18-572-8500-X.

- JOHNSTON, Michael. Fighting systemic corruption: Social foundations for institutional reform. *The European Journal of Development Research*. 1998, roč. 10, č. 1, s. 58-80. DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/cbo9780511492617.004>.
- JOHNSTON, Michael. *Syndromes of corruption: wealth, power, and democracy*. New York: Cambridge University Press, 2005, xiii, 267 s. ISBN 05-216-1859-2.
- KLITGAARD, Robert E. *Controlling corruption*. Berkeley: University of California Press, 1988, xvi, 220 s. ISBN 05-200-7408-4
- KLITGAARD, Robert E, Ronald MACLEAN ABAROA a H PARRIS. *Corrupt cities: a practical guide to cure and prevention*. Washington, DC: World Bank Institute, 2000, xiii, 162 s. ISBN 08-213-4600-8.
- LARMOUR, Peter and Nick Wolanin (EDITORS). *Corruption and anti-corruption* [online]. 2013 [cit. 2014-05-10]. ISBN 978-192-2144-775.
- LEDENEVA, Alena a Katarzyna LASINSKA. Corruption in Postcommunist Societies in Europe: A Re-examination. *Perspectives on European Politics and Society*. 2009, roč. 10, č. 1, s. 237-248. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-00523-8_7.
- MUNGIU-PIPPIDI, Alina. Corruption: Diagnosis and Treatment. *Journal of Democracy*. 2006, roč. 17, č. 3, s. 86-99. DOI: <http://dx.doi.org/10.1057/9781137023865.0008>.
- MCCUSKER, Rob. *Review of anti-corruption strategies*. Canberra: Australian Institute of Criminology, 2006. ISBN 19-211-8529-5
- MVČR. Jak definovat pojem korupce? [online]. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/faq-vymezeni-pojmu-jak-definovat-pojem-korupce.aspx>

ODS. *Volební program 1998: Hlavu vzhůru*. Praha, 1997. Dostupné z:

http://www.ods.cz/docs/programy/program_1998.pdf

ODS. *Volební program 2002: Nabízíme Vám pravici*. Praha, 2001. Dostupné z:

http://www.ods.cz/docs/programy/program_2002s.pdf

ODS. *Volební program 2006: Společně pro lepší život*. Praha, 2005. Dostupné z:

http://www.ods.cz/docs/programy/program_2006.pdf

ODS. *Volební program 2010: Řešení, která pomáhají*. Praha, 2009. Dostupné z:

<http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>

ODS. *Volební program 2013: Volím pravici*. Praha, 2013. Dostupné z:

<http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program-2013.pdf>

PERSSON, Anna, Bo ROTHSTEIN a Jan TEORELL. Why Anticorruption Reforms Fail-Systemic Corruption as a Collective Action Problem. *Governance* [online]. 2013, roč. 26, č. 3, s. 449-471 [cit. 2014-05-09]. DOI: 10.1111/j.1468-0491.2012.01604.x. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/j.1468-0491.2012.01604.x>

REESE, Stephen. Framing public life: A bridging model for media research.

In *Framing Public Life Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Eds.: Stephen, Reese - Oscar, Gandy a August, Grant. Mahwah: Lawrence Erlbaum, 3. pr. Hoboken: Routledge, 2001, s. 7-31. ISBN 9781410605689.

ROSE-ACKERMAN, Susan. The Political Economy of Corruption : Causes and Consequences. *Viewpoint*. 1996, č. 74. Dostupné z:

https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/11629/multi_page.pdf?sequence=1

- ROTHSTEIN, Bo. Anti-Corruption: A Big-Bang Theory. In *The Quality of Government Institute, University of Gothenburg, Working paper* 2007:3, 2009 [cit. 2014-05-10] dostupné z: <http://ssrn.com/abstract=1338614>
- SAJÓ, András. Corruption, Clientelism and the Future of the Constitutional State in Eastern Europe. *East european constitutional review* [online]. Chicago: Center for the study of constitutionalism in Eastern Europe, 1998, roč. 7, č. 2 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www1.law.nyu.edu/eecr/vol7num2/special/special.html>
- SAJÓ, András. Clientelism and Extortion: Corruption in Transition. In KOTKIN, Stephen a András SAJÓ. *Political corruption in transition: a skeptic's handbook*. New York: Central European University Press, 2002, xix, 493 s. ISBN 96-392-41474.
- SANDHOLTZ, Wayne a Rein TAAGEPERA. Corruption, Culture, and Communism. *International Review of Sociology*[online]. 2005, roč. 15, č. 1, s. 109-131 [cit. 2014-05-10]. DOI: 10.1080/03906700500038678. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03906700500038678>
- SIČÁKOVÁ-BEBLAVÁ, Emilia, a Miroslav BEBLAVÝ. Prístupy k definovaniu korupcie. *Sociológia*, 2004, roč. 39, č. 4, s. 316-336
- SNOW, David A. a Robert D. BENFORD. *MOBILIZATION FORUM: Comment on Oliver and Johnston Clarifying the Relationship between Framing and Ideology* [online]. 2000 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.ssc.wisc.edu/~oliver/PROTESTS/ArticleCopies/SnowBenford2000ReplytoOliverJohnstonMoby.pdf>
- SNOW, David A. a Robert D. BENFORD (1988). Ideology, frame resonance, and participant mobilization. In B. Klandermans, H. Kriesi, & S. Tarrow (Eds.),

International social movement research. roč. 1, From structure on action: Comparing social movement research across cultures (pp. 197-217). Greenwich, CT: JAI Press.

SNOW, David A., E. Burke ROCHFORD, Steven K. WORDEN a Robert D. BENFORD. Frame Alignment Processes, Micromobilization, and Movement Participation. *American Sociological Review* [online]. 1986, roč. 51, č. 4 [cit. 2014-05-09]. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/springerreference_14933.

ŠTIČKA, Michal. *Korupce a protikorupční politika ve veřejné správě*. Praha: Transparency International - Česká republika, 2008, 212 s. ISBN 978-808-7123-041.

TABERY, Paulina. Socioweb. *Nastolování agendy a proces rámování* [online]. 2009, č. 03 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=385&lst=105>

TANZI, Vito, Bent FLYVBJERG a Eamonn MOLLOY. Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures. *Staff Papers - International Monetary Fund* [online]. 1998, roč. 45, č. 4 [cit. 2014-05-09]. DOI: <http://dx.doi.org/10.4337/9780857936523.00010>.

TEORELL, Jan. Corruption as an Institution: Rethinking the Nature and Origins of the Grabbing Hand. QoG Working Paper Series, 2007, 5, s. 1-24, ISSN 1653-8919

TRANSPARENCY INTERNATIONAL a. *Indexy CPI a BPI* [online]. 2013. vyd. [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/indexy/>

TRANSPARENCY INTERNATIONAL b. How do you define corruption? [online]. [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: http://www.transparency.org/howeare/organisation/faqs_on_corruption/2/#defineCorruption

VAN DER PAS, D. Making Hay While the Sun Shines: Do Parties Only Respond to Media Attention When the Framing Is Right?. *The International Journal of Press/Politics* [online]. 2013-12-12, roč. 19, č. 1, s. 42-65 [cit. 2014-05-09]. DOI: 10.1177/1940161213508207.

Dostupné z: <http://hij.sagepub.com/cgi/doi/10.1177/1940161213508207>

VLÁDA ČR, Od korupce k integritě – strategie vlády v boji proti s korupcí na období let 2013 a2014. In: 2013. Dostupné z: http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-strategie-vlady/na-leta-2013-2014/Strategie-2013-a-2014---aktualni-verze_1.pdf

WEI, Shang-Jin. *Corruption and globalization* [online]. Washington DC:Brookings Institution 2001 [cit. 2014-05-10]. Dostupné z: <http://dspace.cigilibrary.org/jspui/bitstream/123456789/21679/1/Corruption%20and%20Globalization.pdf?1>